

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 35 (4990) 7 верасня 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

Літаратурныя
пейзажы Палесся
стар. 6—7

Жанчыны з
адчуваннем радзімы
стар. 11

У водблісках
«Хрусталу»
стар. 14

Павага, увасобленая ў залатым...

Сёлета свята беларускага пісьменства адбывалася дваццаць пяты раз. Больш за восемдзсят мерапрыемстваў на любы густ падрыхтавалі арганізатары: прэзентацыі кніг, перыядычных выданняў, выступленні мастацкіх калектываў, фінал рэспубліканскага конкурсу юных чытальнікаў «Жывая класіка»... Творчая інтэлігенцыя пазнаёмілася з адметнасцямі прыгожага і каларытнага Іванава. Жамчужыне Палескага краю было чым здзівіць як замежных гасцей, так і саміх беларусаў. Госці знаёміліся не толькі з горадам, але і з яго ваколіцамі і засталіся ў захапленні ад традыцый, культуры і мясцовага дыялекту беларускай мовы.

Два дні ў Іванаве панавала слова і ў цэнтры ўсіх падзей была кніга. Свята беларускага слова назаўсёды застанеца ў памяці жыхароў Іванаўшчыны. Акрамя ўспамінаў будзе радаваць матэрыяльны аб'ект культуры: падчас святкавання адбылася ўрачыстая цырымонія адкрыцця памятнага знака «Янава слова», усталяванага менавіта ў гонар XXV Дня беларускага пісьменства.

Кампазіцыя размешчана на пешаходнай вуліцы 17-га верасня ў цэнтры Іванава. Над яе стварэннем працаваў аўтарскі калектыв у складзе Алеся Шацілы, Аляксея Сарокіна і Ганны Багаткінай. Кіраўнік аддзела культуры Іванаўскага райвыканкама Валянціна Барадзінчык патлумачыла: аўтары настолькі былі захапленыя справай, што ў знаку паказалі не толькі пэўныя адсылкі да гісторыі, але падкрэслілі і мясцовае стаўленне жыхароў да свайго горада, выкарыстоўваючы дарагі колер помніка — залаты (у асацыяцыі — колер павягі).

Фота БелТА.

Працяг на стар. 4 ►

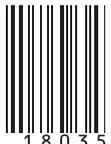
Каштоўнасць слоў у люстэрку XXV Дня беларускага пісьменства

Фота Яўгена Пясецкага.

Лаўрэатаў Нацыянальнага літаратурнага прамі Рэспублікі Беларусь
вызначае міністр культуры і турызму Аляксандр Карлюкевіч і ступаўшчыня
жыры конкурсу прафесар Іван Сяверчанка.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 8035

Акізенты тыдня:

краіна

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў навучэнцаў, студэнтаў, аспірантаў, настаўнікаў, навукова-педагагічных работнікаў з Днём ведаў. «Гэта святая адкрывае новы навучальны год, з першым званком вяртае ў класы і аўдыторыі краіны прывычны рытм школьнага і студэнцкага жыцця, уключае юнае пакаленне ў актыўнае вывучэнне навакольнага свету, — гаворыцца ў віншаванні. — Асабліва ўвага сёння — маленькім жыхарам Беларусі, якія ўпершыню пераступілі парог школы. Няхай у яе сценах здзейсяцца самыя запаветныя мары і спраўдзяцца лепшыя чаканні першакласнікаў». Усім, хто працягвае вучобу, кіраўнік дзяржавы пажадаў стараннасці і поспехаў.

Пашана. Дзяржаўных узнагарод удастоены 120 прадстаўнікоў розных сфер дзейнасці за шматгадовую плённую працу, высокі прафесіяналізм, узорнае выкананне службовых абавязкаў. Заслугі старшыні Віцебскага абласнога аддзялення грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» Тамары Красной-Гусачэні адзначаны ордэнам Францыска Скарыны.

Імідж. «Карту гасця Еўрапейскіх гульняў» прадставяць у Мінску да снежня, паведаміла БелТА са спасылкай на нараду ў Мінгарвыканкаме. Спецыялісты ўжо рыхтуюць прапановы па ўключэнні ў праект цікавых аб'ектаў. Цяпер ідзе работа па пераўтварэнні Карты гасця, што ўключае музей, гасцініцы, кафэ і магазіны сталіцы, у Карту гасця рэспубліканскага фармату. Праект, уключаны ў Рэспубліканскую праграму па правядзенні ў Беларусі 2018—2020 гадоў пад знакам Года малой радзімы, рэалізуецца пры падтрымцы Міністэрства спорту і турызму, Міністэрства культуры, інфармацыйна-адукацыйнага цэнтру «Мінск».

Дзень дабрачыннасці. Па рашэнні, прынятым 67-й сесіяй Генеральнай Асамблеі ААН, 5 верасня адзначаецца Міжнародны дзень дабрачыннасці. БелТА прапанавала падборку зорак, якія не застаюцца раўнадушнымі да праблем іншых. У спіс беларускіх зорак дабрачынцаў трапілі спявак і музыкант Аляксандр Патліс, які актыўна бярэ ўдзел у многіх дабрачынных акцыях, а таксама арганізуе іх сам: напрыклад, акцыя па зборы кніг для дзіцячых дамоў. Спявак Руслан Аляхно арганізаваў дабрачынны праект «Па клічы сэрца ўсім светам». Пісьменніца, сцэнарыст, тэле- і радыёведучая Тамара Лісіцкая займаецца дабрачыннымі акцыямі для хворых дзяцей і дзяцей-сірот. Актыўна займаецца дабрачыннасцю актрыса і тэлеведучая Святлана Бароўская.

Анонс. XIII Беларускі міжнародны медыяфорум «Партнёрства ў імя будучыні: лічбавая павестка для медыяпрасторы» запланаваны на 11—14 верасня ў Мінску і Мінскай вобласці, паведаміла Міністэрства інфармацыі. Асобую ўвагу мяркуецца ўдзяліць лічбавым фарматам працы СМІ, укараненню новых тэхналогій медыяменеджменту, а таксама трансгранічным інфармацыйным выклікам і пагрозам, спараджальным актыўным узаходжаннем у грамадскае жыццё шматлікіх сеткавых выданняў. Ужо вядома, што ў медыяфоруме возьмуць удзел кіраўнікі СМІ, палітолагі, эксперты краін СНД, блізкага і далёкага замежжа.

Агляд афіцыйных падзей ад **Інесы ПЕТРУСЕВІЧ**

Супрацоўніцтва

ТРАДЫЦЫІ ЎЗАЕМНЫХ ПЕРАКЛАДАЎ

У Маскве ў Дзелявым і культурным комплексе Пасольства Рэспублікі Беларусь у Расійскай Федэрацыі прайшоў круглы стол на тэму «Літаратурнае пабрацімства: традыцыі ўзаемных перакладаў». Арганізатары — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Выдавецкі дом «Звязда», выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Удзел у дыскусіі пра ролю мастацкага перакладу ўзялі пісьменнікі, кнігавыдаўцы Беларусі і Расіі: дырэктар выдавецтва «Художественная литература» прэзаік Георгій Прахін, перакладчык Юрый Шчарбакоў, галоўны рэдактар часопіса «Нёман» Аляксей Чарота, першы намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Наш современник» Аляксандр Казінцаў, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах і іншыя літаратары. Адметнасцю маскоўскай сустрэчы сталіся прэзентацыі адразу чатырох кніг, якія так ці інакш працуюць на развіццё беларуска-расійскіх літаратурных стасункаў. Любоў Турбіна прадставіла выданы ў Маскве зборнік артыкулаў «Людзі на балодзе»

Экалогія як дамінанта беларускай літаратуры другой паловы XX стагоддзя» — кнігу, у якой літаратуразнаўца звяртаецца да творчасці Янкі Брыля, Анатоля Сыса, Міхася Стральцова. Народны паэт Татарстана Рэнат Харыс пазнаёміў з уласнай аўтарскай анталогіяй перакладаў беларускай паэзіі «Хуш Кілесез=Калі ласка: беларускія паэты». Маладая расійская пісьменніца Алена Тулшава выдала ў Мінску зборнік апавяданняў «У добрыя рукі». Перакладчык — Уладзімір Саламаха. А Юрый Шчарбакоў з Астрахані прэзентаваў кнігу сваіх перакладаў беларускай паэзіі «Беларускі матыў».

«Літаратурнае пабрацімства: традыцыі ўзаемных перакладаў» — адна з пісьменніцкіх сустрэч у межах праграмы ўдзелу беларускай дэлегацыі на XXXI Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы,

якая праводзіцца ў расійскай сталіцы з 5 па 9 верасня.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Лейтматывам нацыянальнага павільёна Беларусі на XXXI Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашу стаў Год малой радзімы, падкрэсліў міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч падчас цырымоні адкрыцця павільёна. «Па традыцыі кнігагандлёвае прадпрыемства «Белкніга» разам з выдавецтвамі прывезлі шмат кніжных навінак, якія прысвечаны ключавым падзеям грамадска-палітычнага і сацыяльнага жыцця краіны», — адзначыў міністр.

У Эквадор — з беларускімі кнігамі

У Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь адбылася сустрэча з паэтам і прэзаікам з Эквадора спадарыняй Давінай Пасас.

Незадоўга перад гэтым газета «Літаратура і мастацтва» надрукавала невялікую карэспандэнцыю, у якой эквадорская пісьменніца разглядае перспектывы беларуска-эквадорскіх літаратурных сувязяў. У гэтым жа нумары «LiM» змясціў пераклад на беларускую мову апавядання Давіны Пасас «Каханак». Перакладчык — Рыгор Ляшук. Падчас размовы міністра інфармацыі Аляксандра Карлюкевіча і гасці з Лацінскай Амерыкі былі вызначаны найбліжэйшыя крокі ў прасоўванні беларускай літаратуры ў Эквадору і іншых іспанамовных краінах. Удзел у сустрэчы ўзяў і Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Эквадор у Рэспубліцы Беларусь Леапольда Энрыке Равая.

Празаік, паэт і перакладчыца Давіна Пасас знаходзілася ў Беларусі некалькі дзён. Узяла ўдзел у Дні беларускага пісьменства ў Іванаве. Выступіла на круглым stole «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», які праходзіў 1 верасня ў Варацэвічах у музейным комплексе Напалеона Орды. Яна падзялілася думкамі наконт развіцця беларуска-эквадорскіх літаратурных стасункаў:

— Я ўражаная, што ў далёкай ад Эквадора краіне цікавацца

нашай нацыянальнай літаратурай. Мне прыемна было даведацца, што вершы аднаго з нашых класікаў яшчэ ў 2016 годзе друкаваліся ў часопісе «Полымя» ў перакладзе на беларускую мову. Мы пагутарылі падчас круглага стала, на іншых мерапрыемствах у Дзень беларускага пісьменства з літаратарамі Беларусі пра развіццё стасункаў, узаемныя пераклады. Спадзяюся, што ўсё гэта спраўдзіцца. Я таксама гатова рыхтаваць у Эквадору анталогію беларускай паэзіі. Мне ўжо вядомыя імёны Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Уладзіміра Караткевіча, Васіля Быкава. Мне здаецца, што нашы перакладчыкі мастацкай прозы зацікавацца аповесцямі, раманами згаданых пісьменнікаў. Канешне ж, варта пашыраць сувязі паміж нашымі перыядычнымі выданнямі, рыхтаваць спецыяльныя выпускі літаратурна-мастацкіх часопісаў, якія ў Беларусі будуць прысвечаны эквадорскай літаратуры, а ў Эквадоры — беларускай паэзіі і прозе. Прызнаюся, вельмі ўражаная тым, што Беларусь, Мінск збіраюць пісьменнікаў розных краін. Некалі такую арганізатарскую функцыю для сустрэч, дыскусій іспанамовных пісьменнікаў з усяго свету ладзіла Куба. У Беларусі, у Іванаве, Варацэвічах сустрэла літаратараў, якія размаўляюць на розных мовах.

Сяргей ШЫЧКО

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

ПРЫМЕ АСТАНА...

Падчас Міжнароднага кангрэса «Культура чытання ў сучасным свеце», які прайдзе 11—12 верасня, у Нацыянальнай акадэмічнай бібліятэцы Рэспублікі Казахстан у Астане адбудзецца прэзентацыя беларускага культурнага цэнтру, ініцыятарам стварэння якога стаў Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Да ўдзелу запрошаны прадстаўнікі Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Казахстан, Беларускі культурны цэнтр «Радзіма», удзельнікі Міжнароднага кангрэса. Як распавяла першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах, у падарунак Нацыянальнай акадэмічнай бібліятэцы Казахстана будзе перададзена бібліятэчка Саюза пісьменнікаў Беларусі — творы класікаў беларускай літаратуры і сучасных пісьменнікаў з іх аўтографамі і пажаданнямі.

У адной з галоўных залаў бібліятэкі — «Мастацтва» — адкрыецца фотавыстаўка Уладзіслава Цыдзіка «Бачу Беларусь такой», якая сведчыць пра ўнікальнасць нашай краіны і духоўнасць яе жыхароў. Для ўдзельнікаў своеасаблівага свята беларускай культуры ў Астане айчынным бард Генадзь Парыкін выканае аўтарскія песні пра Беларусь і Казахстан.

Алена Стэльмах адзначыла, што сяброўскія сувязі паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Нацыянальнай акадэмічнай бібліятэкай Рэспублікі Казахстан дапамогуць умацаваць духоўную еднасць паміж нашымі народамі. Адкрыццё цэнтру беларускай культуры ў Астане набудзе яшчэ большае гучанне, бо ўдзельнікамі Міжнароднага кангрэса чытання мярку-

юць быць лаўрэат Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры Кадзуа Ісігура, вядомыя сучасныя пісьменнікі Халед Хасэйні, Януш Вішнеўскі, Эльчын Сафарлі, Гюзель Яхіна, Віктар Пялевін, творцы Казахстана. Акрамя таго, у рабоце кангрэса возьмуць удзел прадстаўнікі Міжнароднай федэрацыі бібліятэчных асацыяцый і ўстаноў, Бібліятэчнай асамблеі Еўразіі, Расійскай бібліятэчнай асацыяцыі, Міжнароднай асацыяцыі карыстальнікаў і распрацоўшчыкаў электронных бібліятэк і новых інфармацыйных тэхналогій, Асацыяцыі нацыянальных бібліятэк цюркамоўных краін і роднасных супольнасцяў, навукоўцы, кіраўнікі нацыянальных бібліятэк і інш.

Марыя ЛІПЕНЬ

7 верасня 60 гадоў святкуе Іван Бісеў, паэт.

7 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Кістава (1903—1960), акцёра, народнага артыста БССР.

8 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Генадзя Някрасава (1918—1987), беларускага і расійскага акцёра, заслужанага артыста БССР.

8 верасня — 95 гадоў з дня нараджэння Розы Гульман, літаратуразнаўца, тэкстолага.

8 верасня — 80 гадоў з дня нараджэння

Анатоля Грачанікава (1938—1991), паэта.

9 верасня — 130 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Вазілы (1888—1937), грамадскага дзеяча, паэта, публіцыста.

9 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Сяргея Адашкевіча (1918—2007), скульптара.

9 верасня 60 гадоў святкуе Міраслава Лукша, пісьменніца.

10 верасня 55-гадовы юбілей адзначае Жанна Завацкая, паэтэса.

10 верасня — 95 гадоў з дня нараджэння Мікалая Бірылы (1923—1992), мовазнаўца.

11 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Белакоза (1928—2016), краязнаўца, музеязнаўца, педагога.

13 верасня 60 гадоў спаўняецца Вікенцію Стасевічу, майстру дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, графіку.

13 верасня 60-гадовы юбілей адзначае Аляксандр Лось, графік, плакатыст.

Конкурсы

Прафесіяналы і аматары
зноў памераюцца сіламі

Чарговы раз прафесіяналы і наўпрост не звязаныя з мастацтвам і літаратурай таленавітыя людзі маюць магчымасць звярнуць на сябе ўвагу і атрымаць узнагароду за творчую працу: Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі абвясціла пра конкурс на саісканне прэміі ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і аматарскай творчасці.

Адзначаецца, што дакументы і матэрыялы для ўдзелу прымаюцца да 1 снежня 2018 года, а ў маі наступнага адбудзецца ўзнагароджанне пераможцаў, якім уручаць восем прэміяў. Пяць з іх атрымаюць аўтары, якія прадставяць адметныя творы ў галіне літаратуры і музыкі, тэатра ці кіно, жывапісу, скульптуры, графікі або прыкладнага мастацтва, а таксама лепшы твор аб прафсаюзах. Астатнія тры прэміі творцы атрымаюць за дасягненні аматарскіх калектываў мастацкай творчасці, за поспехі ў сферы журналістыкі. А за актыўную работу па развіцці народнага мастацтва і творчасці працоўных калектываў выбедаюць лаўрэата сярод кіраўнікоў прад-

прыемтваў і арганізацый, прафсаюзных і ведамасных устаноў культуры і старшынь прафсаюзных арганізацый.

— Папулярнасць прэміі расце з кожным годам, колькасць намінантаў павялічваецца. Здраецца, што на некаторыя намінацыі конкурс дасягае 10 на адну прэмію, — заўважыў старшыня галоўнага ўпраўлення па культуры і грамадскай рабоце апарата Савета Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі Глеб Лапіцкі. — Гэта своеасаблівы вынік працы чалавека, і кожнаму творцы важна, каб яго працу заўважалі і падтрымлівалі. Адзначыць нейкую намінацыю асобна не могу, аднак найбольш актыўныя ўдзельнікі, якія прадстаўляюць развіццё аматарскай творчасці, прысвячаюць работы тэме прафсаюзаў. Галоўная мэта прафсаюзаў на месцах — данесці інфармацыю, каб чалавек ведаў пра магчымасці вылучыцца на прэмію, і, вядома, пасадейнічаць у афармленні іншых арганізацыйных пытанняў.

Конкурс заснаваны ў 1989 годзе і праходзіць кожныя два гады. У розны час лаўрэатамі становіліся многія знакамітыя дзеячы Беларусі. Галоўнае, што прэтэндэнтамі на атрыманне прэміі могуць стаць не толькі прафесіяналы, але і аматары.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Год малой радзімы

ЧАРАЎНІЦТВА МЯДЗЕЛЬШЧЫНЫ

Праз літаратурна-мастацкую выстаўку, якая экспануецца ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, гучыць тэма Мядзельшчыны, яе жыццёпіс, пачынаючы з XVII ст. Возера Нарач, горад Мядзел, гарадскі пасёлак Свір, вёскі Засвір, Мікольцы, Пількаўшчына, Альшэва — гісторыя гэтых мясцін звязана з імёнамі славутых паэтаў, пісьменнікаў, фалькларыстаў, асветнікаў: Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Казіміра Сваяка, Адама Гурывіча, Уладзіміра Дубоўкі, Максіма Танка...

Нездарма мерапрыемства ладзіцца ў межах музейнага праекта «Літаратурныя падарожжы»: мастацкая частка экспазіцыі складаецца з серыі пастэльных замалёвак мастачкі Аксаны Аракчэвай, створаных падчас адмысловых вандровак-пленэраў па «краі пісьменнікаў».

Літаратурна-дакументальную частку экспазіцыі ствараюць матэрыялы з фондаў музея. Адзін з самых унікальных прадметаў, які можна пабачыць на выстаўцы, — драўляны футарал, зроблены Язэпам Драздовічам для рукапісаў (мастак сябраваў з Казімірам Сваяком, наведваўся да яго ў госці, і ў нефармальнай

Рэчы з фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

абстаноўцы яны абмяркоўвалі літаратурныя пытанні). Таксама на вітрынах прадстаўлены асабістыя рэчы пісьменнікаў: ручкі, акуллары, дзённікі.

*Ёсць куток на зямлі:
Дзень адзін пражывеш —
Назаўсёды цябе зачаруе...*

Паэтычныя радкі Максіма Танка — прызнанне ў любові да роднай Мядзель-

шчыны — гучаць як пасыл для кожнага беларуса: трэба любіць месца, дзе ты ўпершыню пабачыў блакіт нябёсаў, дзе зрабіў першыя крокі насустрач жыццю.

Выстаўка «Ёсць куток на зямлі...»: Мядзельшчына ў замалёўках Аксаны Аракчэвай» чакае наведнікаў да канца верасня.

Яна БУДОВІЧ

Мінскае гарадское аддзяленне
СПБ запрашае:

11 верасня — у літаратурны клуб «Слова» пры публічнай бібліятэцы № 3 (14.00).

11 верасня — на сустрэчу з Таццянай Купрыянец у межах літаратурнага праекта «Паэтычны аўторак» у дзіцячую бібліятэку № 15 (14.00).

12 верасня — у клуб юных літаратараў «Шабаноўскія звяночкі» пры дзіцячай бібліятэцы № 3 (11.00).

12 верасня — у творчую студыю «Юны чытальнік» пры СШ № 23 (13.00).

13 верасня — на прэзентацыю кнігі «У чыстога брода», выдадзенай па выніках Міжнароднага літаратурнага конкурсу перакладчыкаў «Берагі сяброўства», з удзелам пісьменнікаў у адукацыйным цэнтры «Лідар» (Ждановічы) (15.00).

Віцебскае абласное аддзяленне
СПБ запрашае:

13 верасня — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавічы ў Віцебскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (11.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне
СПБ запрашае:

12 верасня — на чарговыя заняткі Гродзенскай грамадскай літаратурнай школы ў офіс пісьменніцкай арганізацыі (вул. Савецкая, 31, пак. 39) (17.00).

13 верасня — у літаратурную гасціўню пры Мастоўскай раённай бібліятэцы з удзелам Дзмітрыя Радзівончыка і Ганны Скаржынскай-Савіцкай (12.00).

14 верасня — на прэзентацыю кнігі Браніслава Ермашкевіча «Памяць патрэбна жывым» у гарадскую бібліятэку № 7 г. Гродна (14.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне
СПБ запрашае:

9 верасня — на імпрэзу «Проносит времени река его произведений на столы» і віктарыну «Пісьменнік, мысліцель, прарок», прымеркаваную да 190-годдзя з дня нараджэння Л. М. Талстога, з удзелам прадстаўнікоў аддзялення СПБ у Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (14.00).

12 верасня — на выстаўку-прэзентацыю творчасці маладых пісьменнікаў Магілёўшчыны з удзелам прадстаўнікоў аддзялення СПБ у Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (11.00).

13 верасня — на прэзентацыю рама-на «Ауд, любімец Судьбы» члена савета Магілёўскага аддзялення СПБ Алены Кісель у Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна. (14.00).

Люстэрка тыдня:

СВЕТ

Беларускі тэнор Павел Пятроў перамог на Міжнародным конкурсе маладых вакалістаў Operalia-2018, які 25 гадоў таму заснаваў вядомы оперны тэнор і дырыжор Пласіда Дамінга. Прэстыжны вакальны конкурс штогод ладзіцца ў Партугаліі для маладых спевакоў ад 18 ад 32 гадоў. Выпускнік айчыннай Акадэміі музыкі Павел Пятроў (які ўжо на другім курсе ўвайшоў у склад салістаў Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі) вытрымаў канкурэнцыю амаль з тысячы заявак і па выніках галасавання журы прайшоў сярод сарака лепшых выканаўцаў на асабістае праслухоўванне, адкуль трапіў у фінальны гала-канцэрт: гэтым разам удзельнікам Operalia прымаў Нацыянальны тэатр Сан-Карлуш у сталіцы Партугаліі Лісабоне. Беларус узяў не толькі галоўны прыз конкурсу, але і спецыяльную ўзнагароду маэстра Пласіда Дамінга як лепшы выканаўца ў намінацыі «Сарсуэла» (іспанскі музычна-драматычны жанр).

На Міжнародным дзіцячым конкурсе песні «Еўрабачанне-2018», які сёлета пройдзе ў Мінску 25 лістапада, Беларусь прадставіць чатырнаццацігадовы дзевяцікласнік Даніэль Ястрэмскі (летас ён браў удзел у дзіцячай «Новай хвалі» ад нашай краіны). У фінале нацыянальнага адбору на перамогу прэтэндавалі 10 канкурсантаў, але па сумарных выніках галасавання прафесійнага журы і тэлегледачоў (аўдыторыя паставіла юнаку 12 балаў, а журы — толькі 4 балы) уладальнікам спецыяльнага прыза «Крыштальнае сэрца» стаў Даніэль Ястрэмскі з кампазіцыяй «Time». Высокая адзнака гледачоў — вынік не толькі добрага выступу, але і папярэдняй працы: каманда Даніэля здолела праматур па 12 гарадах Беларусі, а таксама сумесна з заводам «Луч» і дызайнерам Кацяй Цікота выпусціла гадзіннік і цішоткі з надпісам «Час падкажа». Заўважна, што дзіцячае «Еўрабачанне-2018» абыякае стаць рэкордным па колькасці канкурсантаў. Нягледзячы на тое, што па правілах да спаборніцтва дапускаюць толькі 18 дзяржаў, свой удзел афіцыйна пацвердзілі прадстаўнікі 20 краін.

У Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася дэбютная выстаўка фатаграфіі Станіслава Янчарскага «Ад Мінска ВА ЁСЕ ЧАТЫРЫ БАКІ», прысвечаная Дню горада Мінска. Аўтар — заўзятый падарожнік: ён наведваў 43 краіны свету. Для экспазіцыі Станіслаў Янчарскі абраў каля 200 фотаздымкаў за перыяд з 2012 па 2018 гады, на якіх захаваліся краявіды 25 краін: Аргенціны, Бразіліі, Італіі, В'етнама, Грэцыі, Камбоджы, Ісландыі, Нарвегіі, Чылі ды іншых. Асобная частка выстаўкі прысвечана Беларусі і Мінску ў прыватнасці: фатограф падкрэслівае, што ўсе магчымыя падарожжы пачынаюцца менавіта на радзіме, і вяртанне дадому — важны элемент кожнай вандроўкі.

У цэнтры германскай сталіцы збіраюцца часова аднавіць знакамітую берлінскую сцяну. Берлінская інсталяцыя — першы этап праекта «Свабода. Роўнасць. Братэрства», прысвечанага прэзентацыі фільма расійскага рэжысёра Ільі Хржановскага «Даў». Калі гарадскія ўлады Берліна дадуць дазвол на будаўніцтва, то інсталяцыя адкрыецца 12 кастрычніка на чатыры тыдні, пасля чаго будзе знесена 9 лістапада, як калісьці ў 1989 годзе. Гістарычную дакладнасць хочучы захаваць і на падрыхтоўчых этапах: сцяна павінна быць збудаваная на працягу адной ночы. За сцяной створаць «горад у горадзе», дзе разгорнецца сапраўдная паралельная рэальнасць. Самы танны ўваходны квіток, стылізаваны пад уязную візу, будзе каштаваць 15 еўра.

Агляд цікавінак ад
Дар'і ЧАРНЯЎСКАЙ

Калектыву Гродзенскага абласнога аддзялення СПБ выказвае шчырыя спакуванні паэту, прэзіка Віктару Канстанцінавічу Куцу з прычыны смерці ЖОНКІ.

Павага, увасоблена ў залатым...

магчыма дзялогу каралевы Боны Сфорцы і Напалеона Орды, якія жылі ў розныя эпохі. І нават славутая пінская шляхта (якая жыла тут зусім непадалёк) завітала на свята: акцёры Купалаўскага тэатра сыгралі сцэны са спектакля паводле Дуніна-Марцінкевіча. Беларускае слова гучала і ў песнях — вядомых і любімых, пра якія нагадалі легендарныя «Беларускія песняры», і новых, што прадставіла Ірына Дарафеева. А тых, хто жадаў далучыцца да свята, было значна больш, чым магла ўмясціць імправізаваная зала, — гэта падстава надалей падумаць пра тое, каб урачыстасць змог адчуць кожны, бо Дзень беларускага пісьменства нездарма вандруе па розных гарадах.

ПОБАЧ СА СЛОВАМ І КНІГАЙ

Адным з самых каштоўных падарункаў для жыхароў Іванава падчас свята стала адкрыццё першай кнігарні ў горадзе. Насуперак стэрэатыпам, што цяпер чытаюць мала, ужо ў першы ж дзень у кнігарню стаяла чарга па кнігі, прычым шукалі якасную літаратуру. Хтосьці прыходзіў па класіку, хтосьці цікавіўся навінкамі літаратурнага свету, былі пакупнікі, якія мэтанакіравана шукалі беларускае фэнтэзі. Паводле меркаванняў мясцовых жыхароў, кнігарня будзе карыстацца папулярнасцю, бо ў рэгіёне чытаюць шмат, ды і мясцовым літаратарам будзе прасцей прадставіць вынікі сваёй творчай працы.

З навінкамі айчыннага літаратурнага свету госці свята маглі пазнаёміцца на Фэстывалі кнігі і прэсы, які працаваў у Іванаве два дні. Тут былі прадстаўлены кніжныя выставачныя павільёны, тэматычныя кніжныя пляцоўкі, экспазіцыі рэспубліканскіх і рэгіянальных друкаваных СМІ. Госці свята змаглі сустрэцца з беларускімі літаратарамі, супрацоўнікамі выдавецтваў і рэдакцыйных друкаваных СМІ, наведваць прэзентацыі кніг, паглядзець выступленні артыстаў і мастацкіх калектываў, паслухаць і асабіста пазнаёміцца з пісьменнікамі. Абвясціўшы пра адкрыццё павільёна «Слова пісьменніка», першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах падкрэсліла, што Год малой радзімы натхніў творцаў на краязнаўчыя пошукі і прысвячэнні самым розным куточкам нашай Айчыны, для якой яны ўсе значныя ўжо таму, што разам складаюць вялікі ярскі вобраз. Таму ў Іванаве прыехалі прадстаўнікі пісьменніцкіх арганізацый розных абласцей. Напярэдадні 1 верасня галоўнымі зоркамі тут былі творцы Брэстчыны. А на наступны дзень пісьменнікі вымушаны былі нават сачыць за часам, адпушчаным на выступленні, ды паслядоўнасцю: здалёк жа ехалі, каб прадставіць сваю творчасць. Пісьменнікі Гродзеншчыны ці Мінскай вобласці змянялі адзін аднаго, чыталі свае творы. Літаратары Гомельшчыны прадставілі сваю частку творчасці Палескага краю, адметнасць якога адчуваюць у Іванаве. Многія пісьменнікі падчас сваіх прэзентацый сумяшчалі слова і музыку. І ўдалай знаходкай арганізатараў стала асобная праграма пісьменнікаў «Бачу Беларусь такой...», што была прадстаўлена на галоўнай сцэне ад-

разу пасля адкрыцця. Хто застаўся, не пашкадаваў: тут можна была адразу ж пачуць некаторых лаўрэатаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі, а можа, прыглядзецца (прыслушацца) да будучых. Зразумець, што слова, якое гучыць па-беларуску, можа запаліць і падштурхнуць да скокаў — і людзі сябе не стрымлівалі пад рытмы кампазітара і спевака Алега Елісеенкава. У гэты ж час на іншай пляцоўцы святочнае жыццё ішло згодна са сваім графікам. Асноўныя стэнды былі размешчаны на цэнтральнай плошчы, святочныя канцэрты — у гарадскім парку. Тут была створана такая гасцінна-частавальная атмасфера, што можна было больш нікуды не ісці... Але ж Фэстываль кнігі і прэсы задумваўся нездарма.

Сёлета вялікім плюсам стала наяўнасць дзіцячых канцэптуальных пляцовак, на кожнай з якіх малыя маглі не проста прыглядзецца для сябе кнігі, але і паўдзельнічаць у інтэрактыўных гульнях. Так, дзеці з дапамогай вялікіх літар вывучалі алфавіт, разбіраліся ў тым, што такое фразеалагізмы, і ўдзельнічалі ў тэатралізаваных і музычных дзеях.

Новай і таксама своеасаблівай формай інтэрактыву сёлета сталі чытанні паэтычных твораў з балконаў. Атрымалася не проста цікава, а рамантычна. Мясцовыя паэты як сапраўдныя зоркі чыталі вершы пад музыку духавых аркестраў, якія прыехалі ў Іванаве з усёй Беларусі. Прыклад таго, як можна захапіць паэзіяй і музыкой тых, хто раней нават не цікавіўся такімі відамі мастацтва.

МЯСЦОВЫ КАЛАРЫТ

Самае адметнае, на што можна было звярнуць увагу, — традыцыйная кухня мясцовых гаспадынь. Ва ўсіх палатках госці частаваліся ежай, якая была прыгатавана па старадаўніх рэцэптах, якія, дарэчы, гаспадыні не раскрываюць. Як жа тут умеюць упрыгожваць стравы! Госці жартавалі, што толькі візуальны эффект можа зрабіць чалавека сытым. Вялікім попыткам на свяце карысталіся баклажаны, запечаныя ў збанках у печы. А калі хто навіжыўся паспрабаваць зрабіць так жа і жадаў набыць збанок, гатовыя былі дапамагчы рамеснікі. Напрыклад, кожны ахвотны мог узяць удзел у майстар-класе па ганчарстве ці бондарстве. Улічваючы, што адзіная школа бондарства ў Беларусі знаходзіцца ў Іванаве, то навыкі ўдзельнікі атрымалі ад сапраўдных майстроў. Можна было паглядзець, як працуюць мотальскія ткачыкі, пазнаёміцца з адметнымі строямі Іванаўшчыны.

Але ж найбольш вабіла як беларусаў, так і замежных гасцей лаборская карчма. Лаборамі раней называлі жыхароў Яванава, якія хадзілі па свеце, збіраючы грошы на будаўніцтва і ўзнаўленне храмаў. Ад жыхароў суседніх мястэчак лаборы адрозніваліся вопраткай. Традыцыйным беларускім «магеркам» яны аддавалі перавагу шапкам з казырком. Будучы сялянамі, лапці не насілі прыныпова, абувалі высюкія боты. У халоднае надвор'е насілі распытыя кажухі. Жонкі лабораў славіліся вынаходлівацю.

Успаміны пра лабораў у мясцовых жыхароў розныя: хтосьці гаворыць пра іх з усмешкай, а хтосьці называе жабракамі. Тым не менш кіраўніцтва горада плануе стварыць у Іванаве Музей лабораў.

Сапраўды, ёсць пра што падумаць. За гады падарожжаў у лабораў выпрацаваўся свой асаблівы дыялект, многія словы якога незваротна страчаны. А падчас свята ў лаборскай карчме нават мова лаборская гучала! Каб госці яе лепш маглі зразумець, можна было пагартаць дыялектычны слоўнік мясцовай гаворкі, які быў складзены супрацоўнікамі Іванаўскай раённай бібліятэкі. Ён уключае ў сябе 229 слоў. І калі ёсць рупліўцы, што захоўваюць гэтыя моўныя цуды, і мы можам зразумець, як гучыць наша Беларусь, як яна размаўляе ў розных сваіх рэгіёнах, то свята пісьменства выконвае сваю задачу.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Памятны знак выкананы ў выглядзе сонечнага гадзінніка, галоўны элемент якога — замацаванае ў мармуровай чашы пяро. На камені выгравіравана старажытная назва горада — Янава. Памятны знак сімвалізуе моц роднай мовы.

— Традыцыі пісьменства ў нашай краіне маюць глыбокія карані, — падкрэсліў міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч на адкрыцці памятнага знака. — Мы заўсёды жылі ў міралаубнасці і згодзе з рознымі народамі. Хацелася б, каб слова, сама пісьменнасць і далей спрыялі гэтым памкненням. Нам ёсць чым ганарыцца і ёсць што пра сябе раскажаць. Такія помнікі культуры — не толькі памяць для жыхароў гарадоў, але і адукацыйныя аб'екты, якія захоўваюць памяць пра гісторыю нашай радзімы.

ДЫЯЛОГ ЭПОХ

Гарадскі парк Іванава цяпер упрыгожвае алея скульптур. Адрэз культурнага Іванаўскага раёна загадзя абвясціў конкурс сярод майстроў рамеснікаў. Так, 21 жніўня ў Іванаве пачаўся абласны пленэр разьбяроў манументальнай скульптуры, які скончыўся якраз на свята. У пленэры ўзялі ўдзел дзевяць разьбяроў па дрэве, у тым ліку народныя майстры Беларусі Анатолий Туркоў з Камянца, Уладзімір Чыквін з Кобрына, Іван Супрунчык са Столінскага раёна. Майстрам кіяні і рэца для працы прапанавалі спіс з дзясятка імёнаў мясцовых знакамітасцяў, якія пакінулі прыкметны след у гісторыі літаратуры і мастацтва. У прыватнасці, гэта мастакі Францішак Бруздовіч і Марыя Андрэйковіч-Бутаўт, фалькларыстка Марыя Саковіч, пісьменнікі Змітрок Віталін, Ян Пратасовіч. Не забылі Фёдара Дастаеўскага і выбітнага этнографа, кампазітара і мастака Напалеона Орду. Цяпер гарадскі парк Іванава называюць алейя талентаў.

Час правіў баль падчас адкрыцця свята ў маляўнічым гарадскім парку, дзе Сучаснасць сустрэлася з Мінчушчынай і ўглядалася ў Будучыню: што яна абяцае айчынай культуры? У віншавальных словах Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі ўдзельнікам Дня беларускага пісьменства, што зачытаў намеснік прэм'ер-міністра Беларусі Ігар Петрышэнка, адзначалася, што праз гэтыя свята «мы аддаём даніну павагі ўсім тым, хто ствараў нашу культуру, спрыяў асвеце і ўзняў на высокі ўзровень беларускае мастацкае слова».

Адметнасць сёлета свята падкрэсліла мастацка-тэатралізаваная праграма «Малой радзіме пакланюся», дзе прагучалі прыгожыя беларускія песні, нацыянальныя танцы ад мясцовых творчых калектываў. Гледачы сталі сведкамі дыялогу паміж гістарычнымі асобамі. Было адчуванне, што ты знаходзішся ў машыне часу, якая перамяшчае па гісторыі і адкрывае

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

НАЙЛЕПШЫЯ: ВЫБАР ЖУРЫ

Каля 60 кніг, пададзеных на разгляд экспертнай камісіі, 51 з якіх у фінале прэтэндавала на адзнаку Нацыянальнай літаратурнай прэміі, — сёлета вынік конкурсу, які ладзіцца на дзяржаўным узроўні. З аднаго боку, колькасць сведчанняў пра цікавасць пісьменнікаў да прэміі, якая сёлета стала больш важкай — павялічыўся яе грашовы памер. А з другога — звяртае ўвагу патэнцыйных чытачоў: у краіне выдаюцца кнігі, і ў кожнага ёсць выбар сярод мноства назваў літаратуры, створанай у розных жанрах.

Відаць, з-за таго, што сёлета ў фінале разглядалася надта вялікая колькасць кніг, пакінуць і назваць некалькі імёнаў, што спаборнічаюць у канкрэтных намінацыях, было не так проста.

Са сцэны прадставілі толькі найлепшыя па вызначэнні журы кнігі.

У намінацыі «Найлепшы твор прозы» перамог Васіль Шырко і яго кніга «Нязваны госьць» (выдавецтва «Мастацкая літаратура»).

Казімір Камейша і яго зборнік вершаў «Высокі бераг» (выд. «Каўчэг», Мінск) адзначаны ў намінацыі «Найлепшы твор (зборнік твораў) паэзіі».

Брэсцкая пісьменніца Зінаіда Дудзюк стала пераможцам сярод публіцыстаў дзякуючы кнізе «Пара высокага сонца» (выд. «Альгэрнатыва»).

Георгій Марчук стаў лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Найлепшы твор драматургіі» за зборнік п'ес «Святло вышыні» (выд. «Беларусь»).

У намінацыі «Найлепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства» адзначылі работу прафесара Івана Штэйнера «Смех зь большыю смешань будзец: смехавыя традыцыі Рэнесансу ў сатырычнай літаратуры ХХ стагоддзя».

Вольга Нікольская здабыла перамогу ў намінацыі «Найлепшы твор для дзяцей і юнацтва» дзякуючы кнізе «Выкраданне шэдэўра, ці Новыя прыгоды агентаў «Колба-ФірЖык».

Паэтычны зборнік Юліі Алейчанкі «Пад чароўным шкельцам» (Выдавецкі дом «Звязда») адзначаны ў намінацыі «Найлепшы дэбют».

Сустаршыня журы прафесар Іван Саверчанка адзначыў:

— Нашы сённяшнія пераможцы — шчырыя працаўнікі на ніве літаратуры, на ніве мастацкага слова. Яны выдатна ўсведамляюць: калі не будзе адукаванасці, значыць, будзе неадукаванасць. Калі не будзе культуры, значыць, будзе безкультурнасць. Калі не будзе святла, то будзе цемра... Літаратура ўсёабдымная і ўсёпранікальная. Без добрага рамана немагчымыя цудоўныя кінафільмы, без п'есы немагчымы спектакль. Без мілагучных вершаў немагчымыя спевы. Кожны з пісьменнікаў адчувае сваю адказнасць перад краінай, перад народам і шчыра працуе дзеля гэтага.

Таму Нацыянальная літаратурная прэмія павінна выконваць яшчэ адну дзяржаўную задачу — злучаць творы з чытачамі. Адпаведна, вельмі важна, каб падчас цырымоніі ўручэння прэміі і прыгожых статуетак чытач мог пачуць як мага больш імёнаў і твораў і звярнуцца да іх, а не толькі да кніг пераможцаў. Сёлета, паводле рэжысёрскай канцэпцыі цырымоніі адкрыцця свята, інтрыга вакол ўручэння прэміі, на жаль, не зусім захавалася. Пра тым, што любая прэмія — гэта спаборніцтва, за якім павінны сачыць, павінны спрачацца па кандыдатурах прэтэндэнтаў і да апошняга моманту чакаць, калі назавуць усіх прэтэндэнтаў па намінацыях і вылучаць сярод іх аднаго аўтара. Падаецца, роля намінацый не павінна быць намінальнай менавіта дзеля магчымай папулярнасці большай колькасці кніг, але тады журы прыйдзецца вызначаць не толькі з пераможцамі, але і з намінантамі. Але ці не падстава гэта для далейшага ўдасканалення працэдур уручэння прэміі, якая ўжо сёлета атрымала адчувальныя змены: стварыла больш адкрытыя ўмовы для ўдзелу розных аўтараў і паспрыяла большай актыўнасці саміх пісьменнікаў...

Ларыса ЦІМОШЫК

ГОДНАСЦЬ = ІДЭНТЫЧНАСЦЬ

Да музея Напалеона Орды ў Варацэвічы аўтобус днаважыўся было ехаць праз ферму. Самая паспяхова ў раёне, патлумачыў удзельнікам міжнароднага круглага стала гаспадар, старшыня Іванаўскага райвыканкама Юрый Бісун. Ведаў, што гаворыць з пісьменнікамі, — і быў шчыры ў сваім гонары. Яны шчыра пашкадавалі: а вось бы ўбачылі гэтую частку жыцця Беларусі, тую, што звычайна не ляжыць на шляху замежных гасцей. А ім важна ведаць рэальны твар краіны. Можа, таму з задавальненнем літаратары з розных краін наведваюць свята пісьменства, якое дае магчымасці знаёміцца з рознымі рэгіёнамі Беларусі. Потым яны нават адлюстроўваюць свае адчужанні ў новых творах, натхнёных Беларуссю, — ёсць не адзін прыклад, які сведчыць пра гэта. На думку тых, хто прыязджае на наша свята, Беларусі ў плыні глабалізацыі культур удаецца захоўваць сваю непаўторнасць. Мы самі сёння схільныя сумнявацца і спрачацца з гэтым, але, кажучы, вялікае бачыцца на адлегласці. Адлегласць на мапе пераадолець часам больш проста, чым адлегласць паміж культурамі: тут патрэбна разуменне не толькі этнічных адметнасцяў, але і веданне гістарычных варункаў, што перажыў народ, абазначыў у сучасным ладзе жыцця і зацікаўленасць у стане грамадства. Пра гэта ішла гаворка падчас міжнароднага круглага стала «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», з удзельнікамі якой (і іх думкамі) мы знаёмлі нашых чытачоў напярэдадні. Але гаворка, тон для якой задаў міністр інфармацыі Беларусі Аляксандр КАРЛЮКЕВІЧ, узняла больш вострыя пытанні як для айчынай культуры, так і для сусветнай супольнасці.

Працэсы глабалізацыі выклікаюць страту цікавасці да самабытнасці народаў, якія губляюць ідэнтычнасць, як

вынік — збудненне нацыянальных літаратур. Гэта тое, што на паверхні. Але адметнасць часу — калі прадстаўнікі нейкага народу аказваюцца ў іншым культурным асяродку, у іх абуджаецца цікавасць да сваіх каранёў.

У Рэспубліцы Башкартастан ёсць раён, дзе пражываюць беларусы, распавяла начальнік аддзела па моўнай палітыцы Упраўлення адукацыі Адміністрацыі гарадской акругі горада Уфы паэткі Зульфія ХАНАВА. Уявіце сабе, у вёсцы пад блізкай нам назвай Балтыка адкрыты рэспубліканскі гісторыка-культурны цэнтр, і там у пачатковых класах вывучаецца беларуская мова. У бібліятэцы можна пачытаць беларускія кнігі. З 1936 года ў гэтай рэспубліцы друкаваліся творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Пётруся Броўкі, Максіма Танка, Андрэя Александровіча... Пераклады ажыццяўляюцца і цяпер.

Госця з Уфы адзначыла, што хацелася б больш разказаць пра сучасную башкірскую прозу і паэзію, але сучасныя адукацыйныя федэральныя стандарты не дазваляюць у поўнай меры вывучаць родныя мовы. Гэта пагражае знікненню нацыянальнай літаратуры... Але ёсць моладзь, апантаная творчасцю. Напрыклад, апоўвесьць Айгіза Баймухаметава «Не пакідай мяне, мама» перакладзена на многія мовы, а ў перакладзе на казахскую яна стала бестселерам года.

Пісьменнік, паэт, публіцыст Валерый КАЗАКОЎ працягнуў размову на тэму суадносін «глабалітэту» і «лакалітэту»: «Калі ёсць нацыянальная літаратура, яна сама па сабе з'яўляецца глабальнай і інтэрнацыянальнай. Калі ж яна размытая і не мае сваіх каранёў, не памятае свайго паходжання, свайго бацьку і маці, то гэта не зусім тая літаратура, якой яна ёсць насамрэч. Можна прыкідвацца кім заўгодна, але ўсё адно мы ўсе маем карані, а значыць, і літаратура, і слова таксама маюць гэтыя

карані. Але калі на той жа беларускі Дзень пісьменства прыязджаюць літаратары з усяго свету, то ён становіцца глабальным. Так жа і любая добрая літаратурная з'ява, як правіла, выходзіць за межы нацыянальнай культуры». Валерый Казакоў — расійскі пісьменнік, што мае беларускія карані і заўсёды радуецца, калі ўдаецца нешта новае адкрыць для сябе на радзіме. Напрыклад, яго ўразіла, што назва горада Іванава з'явілася толькі ў сярэдзіне мінулага стагоддзя. Дагэтуль горад называлі Янаў-Палескі. Сапраўды, прыклад узаемаўплыву культур, за якім страчваецца гісторыя і губляецца сувязь пакаленняў. Але так ці інакш, сапраўднае перамагае час і вяртаецца — праз назвы і згадкі — у сучаснасць.

Так, гасцей вельмі ўразіў сам факт, што радавое гняздо Дастаеўскіх — Дастоева знаходзіцца ў Іванаўскім раёне Беларусі. Да якой літаратуры мы адносім Дастаеўскага — рускай альбо беларускай? Ці гэта той выпадак, калі вартыя словы павінны належыць свету.

Таму патрэбныя сустрэчы пісьменнікаў, патрэбныя кантакты перакладчыкаў: праз іх мы сапраўды пачынаем бачыць адзін аднаго. А пабачыўшы, імкнёмся зразумець культуру і краіну наогул: чым тут жывуць людзі, чаму яны мысляць так ці інакш, як будуць сябе паводзіць у той ці іншай сітуацыі.

«Важна казаць пра тое, што сучасных маладых аўтараў перакладаюць вельмі мала — было б добра рабіць гэта больш, — адзначыў галоўны рэдактар расійскай «Раман-газеты» Юрый Казлоў. — Напрыклад, у Расіі ёсць вялікі недахоп і ў веданні беларускай літаратуры 1920—1930-х гадоў: у савецкі час усё гэта замоўчвалася. Але ж у той перыяд былі цудоўныя пісьменнікі, якія моцна пацярпелі, як, напрыклад, Тодар Кляшторны. Гэта літаратура амаль не перакладаецца і не вядомая расійскаму чытачу. Думаю, нам ёсць над чым працаваць разам».

Ларыса ЦІМОШЫК

Натхненне+

Традыцыі і навацыі спалучыліся ў правядзенні чарговага круглага стала беларускіх і замежных літаратараў, які прайшоў у Іванаве. Гэтыя сустрэчы ладзяцца штогод з 2007 года ў гарадах, дзе святкуецца Дзень беларускага пісьменства. Круглы стол у Іванаве на тэму «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго» стаў адметным дзякуючы шырокай геаграфіі ўдзельнікаў і выкарыстанню новых тэхналогій.

Традыцыйна размова вялася пра літаратуру ўвогуле, пра пераклады нацыянальных літаратур на розныя мовы. Госці знаёмлі калег не толькі з уласнай творчасцю, але і з літаратурным працэсам у сваіх краінах. Дагэтуль у круглых сталах не ўдзельнічалі прадстаўнікі з Узбекістана, Кыргызстана і Эквадора, але сёлета яны наведвалі Беларусь, што гаворыць аб павелічэнні цікавасці да падобных сустрэч. Упершыню вялася анлайн-трансляцыя круглага стала ў сацыяльных сетках. Дзякуючы гэтакім можна было задаваць пытанні ў рэжыме рэальнага часу.

Беларуская паэтэса Юлія Алейчанка адзначае, што пытанні прывялі да дыскусіі аб вобразе літаратуры і мовы, нацыянальнай ідэнтычнасці:

— Многія выказвалі рэзкія меркаванні, што заўсёды цікава, абмяркоўваліся тэмы мастацкага перакладу, самай працы перакладчыка, тэхнік і прынцыпаў, якія выкарыстоўваюцца. Магчыма, трэба нават выпусціць нейкі зборнік выступленняў, каб кожны імкнуўся выказвацца менавіта канструктыўна, а не толькі пра вобраз сваёй літаратуры.

— Гэтая сустрэча выходзіць далёка за літаратурныя рамкі, — падкрэсліў Аляксей Бадак, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура». — Менавіта класічная літаратура, нацыянальныя пісьменнікі са сваімі творами, а не масавая літаратура і не белетрыстыка, ствараюць вобраз таго ці іншага народа, пра які ў нас веданне не зусім поўнае. Але час ідзе, і новае пакаленне літаратараў таксама стварае вобраз сучаснай краіны — сваёй радзімы.

— Я ўдзельнічаў у круглым сталі ўпершыню, — падзя-

ліўся публіцыст і журналіст з Кыргызстана Талантбек Джумабаеў. — Але мне падалося, што амаль усе прадстаўнікі літаратурнага кола працягваюць вялікую цікаваць да выдавецкіх структур Беларусі. Тут усё цудоўна арганізавана: выходзяць часопісы на рускай і беларускай мовах, плённа працуюць выдавецтвы, з'яўляецца мноства кніг.

Госць адзначыў, што адна з праблем сучаснасці ў тым, што часам пісьменнікі не могуць апублікаваць свае творы. А пісьменнік ва ўсе часы жадае быць пачутым.

— Круглыя сталы, як правіла, маюць вынікі, якія выліваюцца ў тыя ці іншыя сумесныя праекты, публікацыі ў літаратурных часопісах розных краін, публікацыі ў нашых беларускіх часопісах. Напрыклад, да гэтага круглага стала былі падрыхтаваны спецыяльныя выпускі часопісаў «Нёман», «Малодосць», «Бярозка». Ужо цяпер можна сказаць, што ёсць канкрэтная работа — у № 9 «Нёмана» будуць апублікаваны вершы нашай госці з Башкартастана Зульфіі Ханавай. Дамаўляліся мы і з іншымі пісьменнікамі, — распавёў Аляксей Чарота, намеснік дырэктара РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», галоўны рэдактар часопіса «Нёман», — думаю, у хуткім часе з іх творчасцю мы зможам пазнаёміцца на старонках нашых перыядычных выданняў.

Ёсць надзея на тое, што з кожным годам такія сустрэчы будуць наведваць яшчэ больш літаратараў розных краін, якія зацікаўляюцца як беларускай выдавецкай дзейнасцю, так і мовай і наогул культурай краіны.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Вікторыя АСКЕРА

Падчас правядзення круглага стала.

Фота Яніны Гіравіцкай.

Фота Вікторыя Аскера.

СЛУХАЦЬ СВАЮ ДУШУ І СЭРЦА...

Нататкі пра творчасць празаіка Івана Капыловіча

Кожны раз, калі ў рукі трапляецца самабытная і па-сапраўднаму рэалістычная проза Івана Капыловіча, на сёння аднаго з найстарэйшых беларускіх пісьменнікаў, ужо з першых старонак прыемнага чытання пра жыццё-быццё на Мазырскім Палессі мне з якойсьці неўтаймоўнай прагай пачынае згадвацца мая родная Ганцаўшчына, такая ж лясная, балотная, з мноствам дробных, выпрамлених меліярагарамамі, рачулак, і нават тая самая Прыпяць, што і ў Мазыры, дзесьці наводдаль, за Ліпскімі балотамі, усё адчувальней закранае інтарэсы тутэйшага жыхарства. З асаблівым задавальненнем чытаю твор за творами, перш чым загарнуць вокладку, нечакана лаўлю сябе на думцы: дык ён жа, назіральны і дакладны ў дэталі аўтар, малюе ў нечым вельмі блізкае і ў той жа час зусім адрознае Палессе — з уласным бытам, адметным фальклорам і песнямі, жывой паляшчэцкай мовай, што дужа адчуваецца як у ранняй, так і ў пазнейшай прозе пісьменніка.

Дакладным мастацкім словам ён паказаў знешні і ўнутраны свет сваіх землякоў, род іх занятку. Часцей за ўсё гэта непасільная праца ад ранку да вечара: вясной — на сяўбе, улетку і ўвосень — на ўборцы ўраджаю, а колькі высілкаў і старання вымагае адна толькі нарыхтоўка сена на тым жа гіблым балоце, да пояса ў рудой, іржавай вадзе. Герояў прозы Івана Капыловіча мы бачым таксама то на рыбалцы, то ў час збору грыбоў і ягад, а то і на палыванні, з важным для чытача ўдакладненнем: у навакольных вёсках ніколі не трымаюць стрэльбаў, а здабываюць дзічыну хіба што пасткамі і іншымі падручнымі сродкамі. Людзі тут берагуць прыроду. Ведаюць: хопіць ім і застанецца ўнукам. Аднак за балотнымі астравамі і прыпяцкімі пушчамі, за спрадвечнай бездаражжю, калі гіблымі ляснымі балацявінамі праехаць можна толькі зімой, у люты мароз, мясцоваму насельніцтву схавацца не ўдаецца ад чарнобыльскага ліха і наступстваў цывілізацыі, а ў апавяданнях і аповесцях пісьменніка заканамерна ў ціхіх палескіх краяхвідах ўкрапаюцца вышкі нафтапрамыслаў, таму што там далей, каля самага Мазыра, пачалася вялікая будоўля. Надта хутка, проста ўвачавідкі акурат гэтая будоўля памяншала ўклад жыцця палешукоў: людзі, асабліва маладыя, зрываюцца з наседжанага котлішча, вёска пусцее. Туды, у Міхалкі, будаваць нафтавы завод едуць скульп толькі хочаш — з Расіі, Украіны, Каўказа.

«Скажы ты мне, карчу старому, усе маладыя некуды едуць, бягуць з сяла, як ты гаворыш, на перадавую. А ў нас, у Чарніцах, хто зямельку абрабляць стане? Старыя?» — так з вялікай душэўнай трывогай і крыўдай патомны селянін Раман спрабуе дакараць свайго сына Андрэя — дарэчы, вельмі цікавага персанажа з апавядання «Зноў дома».

Ад падобных думак робіцца нядобра і Надзеі Нічыпараўне, гераніі аповесці «Правінцыялка». Настаўніца пачатковых класаў, ідучы на заняткі ў школу, міжволі заўважае хаты, двары, дзе пустазелле, стаўбур, бльнэг. Адны падаліся да дзяцей у горад, іншыя сарваліся на нафтавыя радовішчы, недзе не надта далёка, але і няблізка.

Прызнаюся шчыра: да творчасці Івана Капыловіча ў мяне свая, асаблівая прыхільнасць, а пачалася яна даўно, яшчэ з юнацкага ўзросту, дакладней, у 1966 годзе, калі пасля сярэдняй школы дзве зімы я ўжо адпрацаваў у Ляхавіцкай раённай газеце — тады агульным выданні аб'яднаных раёнаў, таго ж Ляхавіцкага і памежнага, Ганцавіцкага. Памятаю, журналісты рэспубліканскіх газет ахвотна наведваліся ў нашу рэдакцыю, дзе можна было распытаць, як лацвей даехаць у пагрэбную гаспадарку, запісаць такія-сякія звесткі пра перадавікоў вытворчасці. Менавіта там, у Ляхавічах, я пазнаёміўся з супрацоўнікамі маладзёжнай газеты «Чырвоная змена» Васілём Макарэвічам, Алесем Бяржынскім, Іванам Кірэйчыкам, Алесем Калеснікам, Санем Шлегам і іншымі журналістамі. Будучы тут у камандзіроўцы, раённую газету не абмінуў і малады Іван Капыловіч, на той час студэнт апошняга курса журфака і практыкант надта папулярнай сярод моладзі «Чырвонай змены». З маім загадкавым аддзелам пісьмаў А. Ф. Астапавым, вопытным газетчыкам і былым партызанскім камандзірам, яны сядзелі доўга, размаўлялі, а я ўважліва слухаў, таму што і сам ужо друкаваўся ў пазнейшай «Чырвонцы» з карэспандэнцыямі і першымі падборкамі вершаў. А неўзабаве чытаў і справядзачны матэрыял І. Капыловіча — замалёўку пра маладую даярку адной з перадавых гаспадарак раёна. Замалёўка пачыналася вельмі цікава, з вобразнага апісання сучаснай вёскі, калі аддана працы дзяўчына спяшаецца на ранішнюю дойку і па дарозе міжволі заўважае, як з густога туману, быццам на

фотаплёнцы, пачынаюць праяўляцца хаты, розныя гаспадарчыя пабудовы, вулічныя прысады.

Зразумела, пасля нечаканага знаёмства з Іванам Капыловічам я ўжо з асаблівай увагай чытаў усе газетныя матэрыялы: замалёўкі, нарысы, карэспандэнцыі — маладога журналіста, а тут у друку пайшлі і яго першыя апавяданні, невялікія па аб'ёме аповесці. Пра што яны? У першую чаргу пра чалавека на зямлі з непазбежнымі трывогамі і бедамі, з сённяшнімі і будучымі жыццёвымі выпрабаваннямі, а калі ў канкрэтных дэталі і вобразах, то гэта творы пра чалавечую дабрыню і міласэрнасць, пра цяжкую працу з сярпом і капачкай, з плугам і касой, у рэшце рэшт, творы пра хлеб ваенных і першых пасляваенных гадоў, хлеб з лебядою і палявым гарошкам, нясмачны і горкі, але ўсё ж гэты хлеб дапамог людзям выжыць у пагібельна суровы час.

У нашых далейшых развагах пра творчасць слыннага беларускага празаіка, мне здаецца, нельга абысціся без згадвання цяжкага гора, якое ён перажыў. Адночы, ужо будучы штатным супрацоўнікам газеты «Чырвоная змена», падчас службовай камандзіроўкі Іван Капыловіч трапіў у аўтакатастрофу, у выніку стаў інвалідам. Пасля працяглага лячэння працаваць у рэдакцыі не змог, але, мужны па натуре чалавек, ён знайшоў у сабе сілы самым сур'езным чынам авалодаць мастацкай прозай і, на мой погляд, у гэтай далікатнай галіне літаратурных заняткаў мае прызнанне і трывалы чытацкі інтарэс. На сёння Іван Капыловіч вядомы як аўтар дзесяці кніг прозы, у тым ліку «поўнаметражных» раманаў «Пасынак», «Крумкач», «Калі трэба жыць», што выйшлі ў выдавецтвах краіны ў розныя гады. Творчасць пісьменніка не абмінала ўвагай крытыка, у прыватнасці, пра асобныя ягоныя кнігі пісалі П. Дзюбайла, А. Марціновіч, У. Саламаха і іншыя.

Тут я вымушаны зрабіць адну істотную агаворку, але яна тычыцца не толькі Івана Капыловіча, а бадай, усяго пасляваеннага пакалення, да якога ён належыць і якому асабліва нялёгка было «прабіваць» у друк свае творы. Хіба што сітуацыя з выданнем першых кніг трохі палепшылася ў пазнейшы час, а з развалам Саюза кнігавыдавецкая справа наогул апусцілася да крытычнай адзнакі — мізэрныя наклады, смешныя ганарары, кошты на кнігі, дык, паводле Ю. Свіркі, проста «на ўзроўні вяршыняў каўказскіх». Дарэчы, пра гэтую скрутную сітуацыю Іван Капыловіч грунтоўна разважае ў аповесці «Рубеж» на прыкладзе кнігавыдавецкай фірмы «Пасад», але сам аўтар за многія гады не выдаў ніводнага твора, што пачало сур'езна трывожыць прыхільнікаў творчасці выдатнага пісьменніка. Выснова тут адна: няма новых кніг — забываецца і прозвішча празаіка ці паэта, якім бы ён пашаноўным нядаўна ні быў.

Такая чытацкая няўвага, на шчасце, абмінула Івана Капыловіча. Зусім нядаўна з друку выйшла новая кніга прозы «Ураган» («Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», 2018). У кнігу ўвайшлі тры аповесці — «Рубеж», «Ураган», «Правінцыялка». Героі кнігі — людзі рознага ўзросту, адны з іх ужо даволі сталага веку, іншыя — зусім маладыя, але аб'ядноўвае іх неабыхаванае стаўленне да рэчаіснасці, яны не баяцца адстойваць уласныя прынцыпы, выступаюць супраць любой несправядлівасці, шукаючы, як кажуць, сваё месца пад сонцам, хоць у пошуку ісціны часам робяць непапраўныя памылкі. Жаданне пра жыць на зямлі сумленна, годна, па-чалавечы глыбока сягае ў сферу псіхалогіі і гуманізму, ставіць як раннюю, так і пазнейшую прозу Івана Капыловіча ў адзін шэраг з найлепшымі набыткамі сучаснай беларускай навісткі.

Сюжэт аповесці Івана Капыловіча «Рубеж», якой адкрываецца кніга, вымалёўваецца з першай фразы: «Антон вырашыў цвёрда: трэба будаваць дачу». У ягонай двухпакаёвай кватэры не раскоша, а ўлетку духата, і да маці, за трыста вёрст на Палессе, не наездзіся. Антон амаль перастаў ездзіць у камандзіроўкі, менш пачаў пісаць у газету — будаўніцтва сасновага домака вымагае свайго, а, як чалавек сумленны і прынцыповы, Антон не прымае дробныя паслугі розных добразычліўцаў. Як-кольвек дачу ён усё ж давёў да ладу, аднак любоў да родных прыпяцкіх лясоў і балот не праходзіць: па-ранейшаму наведваецца ў вёску на сваім дапагопным «масквічы». У адной з такіх паездак ён прызнаўся маці, што вельмі многае ў ягоным асабістым жыцці за апошні час рэзка памянлася: удачлівы і прадпрымальны сябар, аднакурснік Сяргей звабіў таленавітага Антона да сябе, у прыватную кнігавыдавецкую фірму, адразу на высокую пасаду — намесніка генеральнага дырэктара. Цяпер ён мае добрую зарплату, не пакрыўджаны прэміямі, атрымаў ад фірмы чагырохпакаёвую кватэру, ды і ўласным дачным домакам не грэх залюбавацца. Але на душы ў Антона трывожна, ён не ўмее і не жадае прыслугоўваць начальству, усялякім махлярам.

Свайго ўвогуле сімпатычнага галоўнага героя аўтар пакідае на раздарожжы, забытым з галавой у жорсткія сеткі новых эканамічных адносін. Антон, праўда, засноўвае жаночы часопіс, здае ў друк першы нумар, і мы будзем спадзявацца, што ў вопытнага газетчыка і рэдактара ўсё атрымаецца як найлепш. Неяк забіраючы маці да сябе ў горад (бо яна ўжо зусім саслабела), Антон нечакана для сябе звярнуў да вясковай царквы, што стаіць поблізу вялікай дарогі. Маці сказаў: «Хачу паспавядацца. Перад сабой, перад табой, маці, перад Палессем, перад Богам. Хіба я не грэшны?» У глыбокім роздуме Антон спыніўся каля алтара, пачаўшы спывадальную размову з айцом Ігарам. Ён яшчэ і сам цьмяна разумее, у чым тут справа. Не аднаго яго жыццё прыбіла да берага, дзе горыч, расчараванне, і ты бяжыш, уцякаеш ад самога сябе, ад рэчаіснасці, якая вяжа рукі і ногі. У часе спантаннага роздуму Антон добра чуе і тое, што сказаў яму пад канец айцец Ігар: «Трэба слухаць сваю душу і сэрца. Праз іх ідзе наш шлях да ісціны».

Усё ж няпростая, светлая і надзвычай сучасная цудоўная проза Івана Капыловіча. Вартасць кнігі «Ураган» адразу ўзрастае, калі нагадаць, што ў айчынным белетрыстыцы гэта ці не першы мастацкі водгук на змену грамадскай фармацыі і ўслед за тым — змену ўсяго ўкладу жыцця. Нядзіўна, што персанажы — часцей людзі разгубленыя, не могуць ужыцца ў рыначных эканамічных адносінах і шчыра шкадуюць ранейшай стабільнасці, няхай і адноснай.

Пра яшчэ адзін твор з аднайменнай кнігі — аповесці «Правінцыялка» — колькі цёплых слоў сказана на пачатку гэтых нататак, але, мяркую, не лішнім будзе напамінь, адкуль пайшла такая, увуголе дзіўная, назва. Галоўная геранія твора Надзея Нічыпараўна Кравец была байцом партызанскага атрада, вучыла дзяцей грамаце, рызыкуючы жыццём, выконвала баявыя заданні. Пасля заканчэння вайны Надзея Нічыпараўна адмовілася ад прапановы начальства пераехаць у горад, засталася настаўніцай пачатковых класаў у сваёй вёсцы Востраў. Вось за нечаканую ўпартасць і вернасць роднай зямлі раззлаваны начальнік з Мазыра і назваў жанчыну правінцыялкай. Надзея Нічыпараўна не пакрыўдзілася, бо і праўда дужа любіць гэты чароўны куточак Палесся. Толькі на старасці гадоў дзецям удалося ледзь не падманам перавабіць маці ў раённы цэнтр.

Мяне, даўняга прыхільніка творчасці пісьменніка, радуе каларытная, жывая мова Івана Капыловіча. Перад тым, як сказаць пахвальныя словы, я знарок перачытаў першую кнігу празаіка «Сонца садзіцца ў травы», і цяпер, праз многія дзесяцігоддзі, хочацца паўтарыць адно: удалы быў дэбют! З арыгінальнымі палескімі сюжэтамі, з каларытным мазырскім слоўнікам. У аповесці значна пазнейшай — «Рубеж» — Іван Капыловіч з вялікай любоўю напіша: «Антон гадзінамі мог слухаць паляшчэцкую мову — шчырую, напеўную, журботную. Тое, што казалі яму простыя людзі, ішло з глыбіні душы, было без фальшу і падману».

Новая кніга Івана Капыловіча «Ураган» заслугоўвае быць вылучанай па Нацыянальную літаратурную прэмію ў намінацыі «Лепшы твор прозы за 2018 год».

Віктар ГАРДЗЕЙ

ЗАБРОДДЗЕ: ЛЮБОЎ І СМУТАК

Пра сваю родную вёску Заброддзе, што знаходзіцца ў Быхаўскім раёне, Міхась Пазнякоў піша пастаянна. Хоць цяпер яна ўжо і ніякая не вёска. Усяго тры хаты, у адной з якіх ён нарадзіўся. У бацькоўскую хату наведваецца часта. Калі ж знаходзіцца ў водпуску, бавіць час у ёй тыднямі. Дакладней сказаць, плённа працуе. Піша вершы, апавя-

данні. Не абыхо-дзіць Заброддзе і ў сваіх публіцыстычных артыкулах. А для М. Пазнякова-мовазнаўцы гэта невычэрпная моўная крыніца, бо не ўсюды знойдзеш такія нерушавыя словы, як тут.

На зямлі маленства нарадзіліся і творы, што склалі змест яго новай кнігі «Заброддзе», якая сёлета пабачыла свет (Мінск, «Колоргад», 2018). У сярэдняю школу будучы пісьменнік хадзіў у вёску Глухі, а самыя светлыя ўражанні яго звязаны з Заброддем.

Як шмат яно значыць у ягоным жыцці, лішні раз упэўніваешся, чытаючы творы, змешчаныя ў гэтым зборніку. У большасці сваёй гэта вершы. Яны складаць першы раздзел «Толькі тут душой адпачываю». Разам з паэтам душой адпачывае і чытач. Ёсць магчымасць ажывіць у памяці шмат і з уласнага маленства.

Многія з нас — таксама колішнія вясцоўцы. Як дакладна прыкмеціць незабыўны Янка Сіпакоў, «усе мы з хат». Не так і істотна, як называліся нашы вёскі, яны ўсё адно не забываюцца, прыцягваюць да сябе. Не могуць не прыцягваць, бо, як дакладна сказаў яшчэ адзін цудоўны паэт Мікола Федзюковіч, «зямля — магніт».

Пазнякоўскае Заброддзе таксама ўспрымаецца своеасаблівым магнітам. Ён прыцягвае да сябе і ніяк не адпускае. Гэтая павязь моцная і трывалая, і, што характэрна, не хочацца, каб яна слабла. Бо з ёю звязаны твой першы жыццёвы прыстанак. Да яго вяртаешся пастаянна, кожным разам па-новаму, многае адкрываючы. Гэта відаць і з верша «Заброддзе», з якое кніга пачынаецца:

*Світанак птушкай сінякрылай
Плыве і будзіць родны край,
І золатам пад небасхілам
Зямлю лагодзіць санцаграй.*

*І росаў зіхаіць алмазы,
І хмяляць водарам сады.
Нібыта трапіў я адразу
Зноў у юнацкія гады.*

Пачуцці лірычнага героя — адначасова і пачуцці кожнага, хто не проста хоча, а і можа наведвацца туды, дзе ўсё блізкае, роднае і... Ледзь не напісаў «і знаёмае», але своечасова спыхапіўся. Правільней усё ж сказаць «і ў нечым знаёмае». Шмат што змянілася праз гады, дзясяткі гадоў, калі жыў тут. Хоць засталося і самае галоўнае — памяць. З ёю ж хараша, утульна, аднак — ад гэтага нікуды не дзенешся — і самотліва. Перажываеш тое, што М. Пазнякоў і выказаў ва ўжо згаданым творы праўдзіва, не баючыся падацца не па ўзросце сентыментальным:

*Сцяжынкай выбегу да поля
І прывітаю новы дзень.
І адгукнецца наваколле,
Пяшчотай цёплай загудзе.*

*І я, прачулы ад пяшчоты
Зямлі і неба прада мной,
Заплачу раптам ад самоты
У роднай вёсцы нежывой.*

У іншым вершы лірычны герой таксама не хавае ў душы сваёй чуллівасці: «Звонкі водар мядовы / Па-над вёскай плыве... / Цалаваць я гатовы / Васілёк у траве». І так ад твора да твора: праўдзіва, спагадна, даверліва. Заклучны верш першага раздзела называецца «Развітанне з роднай вёскай». У апошняй страфе яго паэт запэўнівае:

*Я прыеду, маё Заброддзе,
Край дзяцінства, адзіны мой рай,
Каб з сабою самім быць у згодзе,
І як сына мяне ты чакай.*

Такая паездка адбудзецца, несумненна, не толькі па душэўным і духоўным поклічы. І не з-за аднаго поклічу зямлі маленства. Вяртанне да сваіх вытокаў М. Пазнякову неабходна яшчэ і таму, што ён піша, па сутнасці, паэтычны летапіс адной вёскі.

Вядома, не знойдзеш такога паэта, якім б ні ўслаўляў свае родныя мясціны, з якіх пайшоў у вялікі свет жыцця. Аднак ніхто да М. Пазнякова не рабіў гэта так паслядоўна, мэтанакіравана. Толькі ў гэтай кнізе «заброддзеўскіх» вершаў каля 120. Дый ва ўсіх паэтычных зборніках М. Пазнякова згадваецца Заброддзе. Як і вёскі, што знаходзяцца поруч з ім. Гучаць і іншыя назвы. Напрыклад, рэчка Грэза, якая калыхала-люляла яго дзіцячыя і юнацкія мары.

Зразумела, сама па сабе колькасць твораў яшчэ нічога не значыць. Аднак, за рэдкім выключэннем, гэта паэзія,

што прываблівае выверанасцю радка, свежасцю па-чуцця, лірычнай прасветленасцю. Да ўсяго гэта ідзе ад душы, ад сэрца. Прамаўляецца гэта як на споведзі. Калі маўчаць нельга. Хочацца, каб цябе пачулі, зразумелі замілаванне хараством таго, пра што раскажваецца. Гэтаксама, як і ты, прапусцілі праз сябе. Прынамсі, та кое адчуванне перажываеш, чытаючы гэты безыменны верш:

*Журавы над лугам кружаць,
Ранак грае і гудзе.
І чаруюць, хмяляць ружы
Перад хатай, на градзе.*

*Пастаю ў духмяным садзе
І прайдуся ля жытоў,
Промні цёплыя ў паглядзе
У маім заззяюць зноў.*

*Потым свежасцю густою
Лес абдасць, нібы з каўша.
Запяшчочыцца красою
Набалелая душа.*

У Заброддзе паэт наведваецца з адзіным жаданнем — «маленству ў вочы паглядзець». Яно бачыцца яму і праз замілаванне знаёмымі краявідамі:

*Стаю ля сажалкі ўначы
На беланенным лузе.
Мяне аклікваюць драчы,
Блукаючы па крузе.*

*А месяц у вадзе прарос
Чароўнаю лілеяй.
Гляджу і ад начных дзівос,
Бы ўпершыню, хмялю.*

У другім раздзеле кнігі «Сцежкамі дзяцінства» прадстаўлены эсэ. Адно з іх — «Маё Заброддзе». Яно, як і іншыя праявіны творы, сваім зместам у той ці іншай ступені падначалена асноўнай тэматыцы кнігі. Згадваючы сваю малую радзіму, М. Пазнякоў не толькі ўспамінае тое, што назаўсёды захавала ягоная памяць, але і раскажвае пра сваіх бацькоў, блізкіх людзей, пра ўласнае станаўленне, уваходжанне ў жыццё. Не абыходзіць і некаторых момантаў сваёй творчасці. Гэтыя звесткі карысныя і тым, што дапаўняюць партрэт і самога пісьменніка як ураджэнца вёскі Заброддзе.

Загортваеш апошнюю старонку са шкадаваннем, што гэтае, хай сабе і завочнае, падарожжа ў пазнякоўскае Заброддзе скончылася. Адначасова і са спадзяваннем, што яно будзе прадоўжана дзякуючы новым творам. Яны не могуць не напісацца, бо паэт не ўяўляе жыцця без сваёй роднай вёскі.

Генадзь КАРНЕЙЧЫК

АРХІТЭКТУРА «РОМБА»

За пахмурную вокладку новай кнігі Віктара Сямашкі з супрэматычнай назвай «Ромб» зазіраеш з пэўнай асцярогай: адчуваеш сябе персанажам фантастычнага рамана, які трапіў у іншы свет. Неабавязкова нават верыць у тое, што кожны напісаны твор стварае свой прасторава-часавы пласт і ўсе літаратурныя героі блукаюць дзесьці ў асаблівым свеце, як у братоў Стругацкіх у аповесці «Панядзелак пачынаецца ў суботу». Аўтар сам выдае чытачу версію рэчаіснасці, версію горада, які мы штодня бачым з вокнаў кватэр і грамадскага транспарту (цытаты прыводзяцца паводле правапісу арыгінала).

Між велічэзных збудаванняў няпэўнага часу і прызначэння сярод гурбаў пяску, друзу і мэталаканструкцыяў вяртлявыя трубаходы кружваюцца з мастамі ў нікуды за драгаванымі плытамі з чырвонымі пэнтаграмі паліцца смала, ліецца ў каналы бітум уздоўж разграфітных гаражоў, скрозь пустыя межэтонных плітаў па прыдушанай глебе, пустыя скрыні і дамы на збытым асфальце...

Індустрыяльны пейзаж. Гэты горад — наскрозь металічны, няроўны, як кардыяграма, такога ж змрочнага колеру, як вокладка «Ромба», але галоўная асаблівасць у ім — жыхары. Алкаголікі, бамжы ў бамбасховішчах, жанчыны, якія вераць у дрэнныя прыкметы, выпадковыя мінікі — усе аднолькавыя часткі пейзажу, жывыя клеткі аднаго арганізма.

Анатамічныя матывы даволі часта паўтараюцца ў тэкстах і выкарыстоўваюцца для апісання чаго заўгодна — таго ж пейзажу ці ўнутранага стану героя. У межах дадзенай падборкі гэтыя паняцці можна лічыць у пэўнай ступені тоеснымі, бо кожны тэкст — агорнутае ў тры слаі метафар становішча, адчуванне ці аскепак

аўтарскай карціны сусвету. Фізіялагічнасць вобразаў успрымаецца па-рознаму: часам выглядае абсалютна натуральна, часам вытыраецца з тэксту як наўмысная дэманстрацыя лексічнай смеласці. Зразумела, авангард і правакацыя адно без аднаго не існуюць. Пытанне толькі ў тым, ці можна сучаснага чытача выклікаць на эмоцыі такім чынам:

*З-за сьпёкі
кісьне натурморт у станіку
цурчыць вульва
вынесла на бераг чэлес
сьвяза з асмуглае смочки*

Успрыняць сябе ў комплексе з асяроддзем, быццам погляд на сябе звонку, у нечым нагадвае схему будавання метафары Вольгі Гапеевай. Але вершы пры гэтым атрымліваюцца абсалютна палярныя. Вольга Гапеева — простыя словы пра складаныя рэчы. Віктар Сямашка — складана пра простае. Нават назвамі вершаў час ад часу служаць звычайныя словы, і ў гэтым бачыцца тлумачэнне: цяжкія жалезныя перакрыцці вобразаў — гэта прызма, праз якую аўтар (або лірычны герой) глядзіць на жыццё. Ён не імкнецца да паразумення з сусветам, ён стварае новы з таго, што дадзена.

Нагрузаныя цагліны метафар, счэпленыя паміж сабой гуканісам, упрыгожаныя слоўнымі гульнямі, — часам бывае няпроста ўтрымліваць у галаве зладжаны вобразны шэраг і складаць яго ў агульную карціну. Але ў аўтарскім сусвеце ёсць, хай і не заўсёды заўважны прастаму чытачу, своеасаблівы парадак. Пацвярджае не — перыядычнае паўтарэнне касмічных матываў, вечныя Сонца і Поўня з'яўляюцца зноў і зноў, якое б

вар'яцтва знізу ні адбывалася. Калі ж уся гэтая фантазмагарычная будова разваліцца, думкі рызкуюць быць пахаванымі ў руінах. Да таго ж у гэтым неверагодна арыгінальным архітэктурным творы ўваход знаходзіцца так высока, што не кожны здолее да яго дабрацца.

*паўзу паўз паўзу,
прыціснуты мармурам шатаў —
трансэндэнтны супраціў
бадзёра перабірае рэбры
зорны хлопчык насустрач
сьлюэтам вяз твару вонкі*

Структура верша, адсутнасць рыфмы і рытму, схема стварэння вобразаў, праца з лексікай ды фанетыкай тэкстаў — тэхнічнае аздабленне вершаў нагадвае адначасова англамоўную традыцыю і рускі авангард. Здаецца, нічога, прыныпова новага тут не знойдзеш, акрамя толькі рэдкай для сённяшніх аўтараў працы над мовай.

Для таго каб разабраць усе сэнсавыя пласты, заяўленыя ў анатацыі да кнігі, абмежаванай газетнай прасторы відавочна не хапае. Таму каротка (і павярхоўна): гэтыя вершы — аўтарская дэманстрацыя свайго, безумоўна, адрознага ад звычайнага, спосабу глядзець на свет і ўспрымаць яго. Нядзіўна, што такі спосаб не ўсім падыходзіць. Падыходзіць, калі: неабходна змяніць пункт гледжання на наваколле, хочацца адшукаць незвычайнае ў штодзённых справах. Хаця насамрэч чытач знойдзе тое, што захаца знайсці. А тут шукаць ёсць дзе.

Дар'я СМІРНОВА

3 «Песеннага сшытка»

Мінскае танга

На плошчы знакамтай, Пляцы Волі,
Мы танчым у такт музыцы паволі.
Далёкі шум Нямігі старажытнай
Нагадае паўсюль аб перажытым.

Прыпеў:
Мінскае танга... Палкія гукі...
Жарсцевы погляд... Гнуткія рукі...
Жнівеньскі вечар з мяккай журбой
Зноў паяднаў нас у танцы з табой.

Мы танчым. І, відаць, у цэлым свеце
Толькі мы ў адданаці сваёй
Тут адчуваем гістарычны вецер,
Працяты ад трывогі цішынёй.
Гучыць мелодыя... Твае смяюцца вочы,
Не заўважаюць ратушы муроў
І набліжэння цёплай летняй ночы.
Мне ж не хапае для прызнання слоў.

Прыпеў:
Мінскае танга... Палкія гукі...
Жарсцевы погляд... Гнуткія рукі...
Жнівеньскі вечар з мяккай журбой
Зноў паяднаў нас у танцы з табой.

Непакора-зямля

Непакора-зямля — ты найлепшая
ў свеце краіна,
Далягляд твой — нябесны блакіт у імгле,
Светлякі на галінках — яскравая людзям
даніна,
Што шчыруюць рупліва ў штодзённым
святле.

Прыпеў:
Над табой жахураны бусел
Крэсліць неба бялюткім крылом,
Над табой ў задумлівай скрусе
Рукі Збаўцы праменяць святло.

Хараства краявідаў, лагода мясцовай
прыроды,
Непахісны характар змагання за волю
ў ваяках —

Беларусь, Беларусь, ты сагрэта любоўю
народа
І сама саграваеш яго на няпростых
шыляхах.

Прыпеў:
Над табой жахураны бусел
Крэсліць неба бялюткім крылом,
Над табой ў задумлівай скрусе
Рукі Збаўцы праменяць святло.

Серэнада двух дзён

Двух чароўных дзён зямная серэнада,
Двух чароўных дзён абуджаныя сны...
Засталася толькі замець лістападу
І куртынаў буйства ў квецені вясны.

А яшчэ — п'яная слодыч пацалункаў
З гаркаватым смакам вінных журавін,
Асляпляльны бляск бялізнавых карункаў
І жаданых вуснаў звалівы кармін;

А яшчэ — абдымкі ў жарсцевым імкненні
З адчуваннем пары цвёрдых курганкоў,
І салоўкі спеў у травеньскім паўцені
Без дакучных гукаў распачных званкоў;

Валасоў духмяных вабная лагода,
І вачэй свавольна-ўпартых глыбіня,
І ласкавых слоў прытоеная згода —
Ні на што яе ў сусвеце не змяняць.

Праз смугу гадоў кранальныя прынады
Адышлі ў нябыт, як музыка струны;

Засталася толькі замець лістападу
І куртынаў буйства ў квецені вясны.

Вечаровая элегія

Вечар свой вялікасны спакой
Над азёрнай роўнядзю раскрыліў.
У смуге наўна-трапяткоў
Камары наладзілі кадрылю.
Зрэдку ім жахураны аер
Адгукнецца пошумам лагодна
І вярбовы аксаміт парцьер
Пад навевам гайданеца згодна.
Ледзь улоўна нападсонны язэ
Брохнецца, ваду змуціўшы вірам,
І здаецца, што азёрны князь
Буркнуў штосьці на таго задзіру.
І гучаць падводныя званы,
Бы збудзіць імкнучца нашы душы,
Іх ачысіць ад сляпой маны
Ды на шчырасць перад светам зрушыць.
Але часу мала. І ўжо ноч
Ахінае цемрай наваколле,
Ціха вечару гукае: «Збоч,
Саступі дарогу ў вечным коле».

Няўклюдным
дотыкам.
А кубак з горам да
берагоў
Надзейна зроблены.
Куляем, кідаем —
поўны зноў.
Яму ўсё хоць бы хны!
Выснову гэткую
раблю,
Бо маю практыку,
Што шчасце зроблена
з крышталю,
А гора — з пластыку.

Хай час згінае постаць мне,
Кніць нехта: позна
маладзіцца.
Душа адкрытая вясне
І адмаўляецца скарыцца.
Нібыта Бог правёў мяжу:
Дасюль дазволена — тут
хопіць.
Душа адкрытая дажджу
І п'е бальзам нябесных
кропель.

Мой шлях зямны — ён мой
забег:
Трымай да фінішу дыханне.
Душа адкрытая табе
І прагне вечнага кахання.

Імгненню, быццам
адкрыццю,
Дзіўлюся кожнаму, паверце.
Душа адкрытая жыццю,
І для яе не будзе смерці.

Адбітак кахання

Гляджу старое фота:
«Каханай на ўспамін» —
І грэе слоў пяшчота,
І пахне зноў язмін.

Кранае ўсмішка вусны,
Крыху дрыжыць рука,
Нясе мяне да вусця
Жыццёвая рака.

Пажоўклая паперка,
А мілы малады...
Мо выкінуць лютэрка,
Каб ашукаць гады?..

Са шчасцем кубачак
зіхаціць,
Што снег пад сонейкам,
Ды вельмі проста разбіць-
разліць

На ніве жытнёвай, як на
накрывале,
Арнамент з рамоначкаў ды
васількоў.
Праменьчыкі сонца яе
вышывалі,
Пакосныя ліўні яе адмывалі,
Гайдалі-прасушвалі хвалі
вятроў.
Над ёй жаваронкі спявалі,
што гуслі.
З бязмежнай пяшчотай
аздобіў Хрыстос
Зямельку старонкі маёй —
Беларусі

Прыгожай да болю, любімай
да слёз!

Вось сумленне, нібы на
крыжы,
Забівае цвікі ў мае рукі.
Вось любоў прымушае:
дрыжы
За каханых, за дзетак, за
ўнукаў.

Абавязак, што свёкар блазі,
Прыкаваў ланцугамі да
працы.
Голь-бяднота нагнала тугі,
Надакучыла з ёю змагацца.
Бізуном б'е на спіне закон,
Вар'яцею ад гневу ды болю.
Толькі Бог суцяшае спакон:
Адпакутуеш — дам табе
волю!

Хай туманам зацягнула
далячынь,
Хай з мінулага не вернецца
нічога,
Не маўчы, маё каханне,
не маўчы,
Да цябе я ўсё ж імкнуся, як
да Бога.
Праз дрыготкі пацалунак
уначы

Дай цяпла, хай без агню
яно, з трывогай.
Не маўчы, маё каханне,
не маўчы,
Да цябе я ўсё ж імкнуся, як
да Бога.
Раны лёсу мне бальзамам
залячы,
Так душы твая патрэбна
дапамога!
Не маўчы, маё каханне,
не маўчы,
На цябе я спадзяюся, як на
Бога!

Чужы, не мой, а гэткі
родны,
Чужы, не мой, а гэткі блізкі.
Чаму ты, мілы,
несвабодны?
Чаму спазнілася я выйсці
Табе насустрач на пачатку
Тваёй дарогі на
ўзбярэжжы?..
Табе належаць без астатку
Магла б, ды ты другой
належыш.
На скрыжаванні нашым
восень,
Я не прызнаюся: кахаю.
О! гэткі родны, гэткі позні,
Табе дарогу саступаю.
І ўслед глядзець бясконца
буду
Слязьмі залітымі вачыма,
Пакуль згублю, ды не забуду,
Адзіны мой не мой
мужчына.

Прыпынак — станцыя
«Няміга».
Заходжу часам у царкву.
Стаю пакарліва і ціха,
Пакрыўшы хусткай галаву.
Тут водар ладану і воску,
Святых тут па ўсіх
кутах.
Успамінаю, што я з вёскі,
Успамінаю, што ў гадах.
Хрышчуся шчыра, стаўлю
свечку,
Перамагае вера страх,
Бо працягвае від у вечнасць
Царква, як вочка на
дзвяхах.
Прашу Хрыста адвесеці гора
І дараваць грахі душы...
Пасля выходжу ў тлумны
горад,
Жыву далей, каб зноў
грашыць.

Бура на Нарачы

Калі Нарочча* сварыцца з вятрамі,
Губляе межы золкі небакрай:
І хмары тады гоісаюць статкамі,
І крыкі чаек — нібыта адчай.

Гіганты-хвалі гулка ў бераг б'юцца,
Шуміць і стогне пеністы прыбой.
А трыснягі тужліва плачуць-гнуцца
Над гэтай бурнай змучанай вадою.

У гэткі час так хочацца спакою,
Нябёсаў сіні, сонца ў вышыні
І каб ляцела чайка над вадою
Як асалоды знак і цішыні.

...Але калі шалее злосна вецер
І хмары цяжкія бязлітасна плывуць,
Малюся я за ўсіх людзей на свеце,
Якіх ніхто не можа захінуць...

Штосьці не так адбываецца —
Зрушана часу хада:
Свет навакольні мяняецца,
Нібыта ў рэчцы вада.

Нейкія постаці новыя
Рэй у жыцці павялі.
Дужа пантовыя, клёвыя
Пешкі, але — каралі.

З пены яны вытыркаюцца,
Мірсяцця ў мутнай вадзе.
Пырскаяюцца, упіваюцца...
Самі ж — ніхто і нідзе.

Шумныя хвалі прыбойныя
Мне не сябры, не радныя.
Лепей крыніцы спакойныя,
Дзе яшчэ ёсць чысціня...

Пытанне пра сонца

Ноч.
Натуральна, што сонца няма.
Сонца ў нас даўна няма.
Можа, таму, што ў краіне зіма,
Сонца таму і няма.

*Нарочча — так на Мядзельшчыне
назваюць возера Нарач.

Хмары паўсюль толькі змрочныя
ёсць,

Хмары плаксівыя ёсць.
Вецер у нас гаспадар, а не госць.
Вецер паўсюль у нас ёсць.

Месяці якісь нездаровы ў нас быў,
Месяці абгрызены быў.
Ды павісеў і кудысьці паплыў —
Месяці у нас яшчэ быў.

І над дарогаю лозунг лунаў,
Лозунг чырвоны лунаў.
Хтосьці калісьці той лозунг сарваў,
Але ж ён быў і лунаў.

І чалавек тут адзін выступаў,
Добра такі выступаў,
Казку пра наша жыццё ён казаў,
Дужа прыгожа казаў.

А я стаяў перад ім пад дажджом,
Пад вельмі нудным дажджом.
Мне загадалі, каб быў слухачом,
Каб пастаяў пад дажджом.

...Сонца і заўтра не будзе ў нас,
Сонца не будзе ў нас.
Кажуць, зіма. Кажуць, гэтакі час.
Але чаму толькі ў нас?

Сёння ты сумны
і моцна баліць галава,
І наваколле ўсё
шэрымі ніткамі шыта.
Хочацца дзесяці душы ад разрываў
схаваць.

Стол. Адзінота.
І ў чарку гарэлка наліта.

Ведаеш добра:
мазгі будуць болей балець.
Свет паплыве,
захістаецца роўнядзь падлогі.
Але душа...
Яна зноўку захоча ляцець

За шэры колер,
за сцены, замкі і парогі.

Па-за прасторай,
дзе часу і межаў няма,
Выступіць свет,
які створаны быў толькі ў казцы.

Дзесяці зайграе
прызыўна-працяжна сурма,
І ты заснеш
у пяшчотце шчыплівай і ласцы.

Заўтра пачнецца
раскацістым водгуллем грому,
Свежым наветрам
і пахам прамоклай травы.
Без парасону
ты выйдзеш, узрушаны, з дому,
Каб прашаптаць у сусвет:
«Я жывы!»

Ганна БАЛАШ-
ЯЛЕЙНІКАВА

Конкурс «ПЕРШАЦВЕТ»

Цудоўны звон

Казка

У далёкім цёмным лесе, дзе шумяць галінамі сінія яліны, стаіць хата-мураванка. Жакліва крычаць пугачы ў гушчары, пагрозліва скрыгочуць старыя дрэвы, але вакол хаты чуваць толькі дзіўны звон. І звяняць срэбныя званочки, быццам кропелькі ранішняга дажджу, нібыта спяваюць вясновыя птушкі. А вакол — толькі чорныя хмызы, гнілая клець ды адрына з замшэлым дахам.

Ішла па лесе котка. Яе выгналі з вёскі, дзе жыла, бо памёр стары гаспадар, а прыгажуню котку з поўсцю чарнейшай ад крумкачовых крыл і зялёнымі бліскучымі ў цемры вачыма вяскоўцы палічылі нячысцікавым стварэннем, і ніхто не адважыўся ўзяць яе ў хату. Толькі гналі яе адусюль ды цураліся, вось і не стала котачы жыцця ў роднай вёсцы.

Падалася яна ў свет. Ішла праз палі, дубровы ды шукала ўсё месца, дзе ёй будуць рады. Завяла яе дарога ў цёмны лес, ды ішла яна праз такі гушчар, дзе б ніводны чалавек не прадзёрся. Дарам што котка.

Шпарка ці марудна, а чуе нарэшце котка дзіўны звон. Ці то побач ручай бяжыць, ці то асінка срэбным лісцем звяніць? Пайшла котка на гук і бачыць: стаіць пад сінімі ялінамі хата, гушчар яе абступае, а хмызы агарджваюць. Стала цікава котцы: хто ж тут жыве, сярод цёмнага лесу? Хто гэта звяніць срэбнымі званочкамі? І вырашыла котка падкрасціся бліжэй ды прыгледзецца.

Схавалася пад адламанай дошкай ля сцяны адрыны. Адтуль і двор, і ганак добра відаць. Уладкавалася зручнай ды стала чакаць.

Колькі часу праглядзела — невядома, ажно бачыць: расступіліся хмызы ды выйшла з лесу старая з поўным кошыкам грыбоў паганых ды зёлка незвычайных. Ледзь толькі выйшла на двор — давай сварыцца-лаяцца: трус прабягаў — у яго шышкай кінула, вавёрка праскакала — ледзь палкаю ў яе не патрапіла, а прапаўзаў вужака — дык ведзьма давай тупатаць на яго, дзіва што не загатавала. Стала котцы ясна: старая злосная, ёй лепей нават на вочы не трапляць.

Але ж васьмь ведзьма адчыняе дзверы хаты, уваходзіць, і хутка лаянкі зусім не чуваць, а толькі лагодны голас старэнькай. Гамоніць нешта сама сабе ды песенькі напявае. Чуе гэта котка ды дзівіцца: што сталася са старой ведзьмай? Бач: ужо і трус, і вавёрка на пяньку сядзяць, на хату паглядаюць, ужо і вужака да ганку падпоўз, зусім не баіцца! А васьмь акно адчыняецца, выглядае з яго ведзьма, ды такая ўсмешлівая, лагодная і кідае з акенца ласункі звярам: вавёрцы — арэхі, тросу — морквы, вужаку — салыца шматок. Адчувае котка, што голад ёй жывот скруціў, ды і выглядае са свайго сховішча. Падбгае да акна, а ведзьма ёй кавалак мяска кідае. Котка схапіла — і хутчэй за адрыну: асцярожная ўсё ж такі. А ведзьма ўсё звяроў частуе ды песенькі спявае. Нарэшце накарміла ўсіх ды зачыніла акно.

Аглядала котка тое мяса, абнюхвала — няма ў ім ніякай шкоды, ежа як ежа. Павячэрала котка тым мясам ды забралася на адрыну спаць. Спалася ёй салодка да самага ранку, ажно пакуль ведзьма не пачала на двары завіхацца. То ў клець нешта з хаты пераносіць, то ў адрыне штосьці паробіць. Бачыць котка, што старая дзверы ў хату не зачыніла. Тут яе і ўзяла цікаўнасць: цудоўны звон якраз з хаты і чуецца. Котка знайшла момант, калі

ведзьма зноў за адрынай схавалася, ды адразу праслізнула ў хату. І адсюль ёй пачуўся цудоўны той срэбны звон, ад усіх сценаў, ад падлогі ды столі. Але дзе ж звяночкі? Дзе ж ручай? Дзе птушкі? Быццам хата як хата: лаўка, печка, стол, у кутку — куфар, побач — ложак, паўсюль зёлкі ды грыбы сушацца, штосьці ў печцы варыцца, а адкуль звон — незразумела. Але ж вельмі хораша ён гучыць, і так на сэрцы становіцца весела, радасна, што проста цягне песню замураць.

Так і не заўважыла котка, як дахаты вярнулася ведзьма.

«А хто-о-о гэта тут у нас?» — працягнула.

Напружылася котка, глядзіць, куды б ёй лепей уцячы: праз акно ці праз дзверы. Але ведзьма раптам заплюшчыла вочы, быццам прыслухоўвалася, злыя зморшчыны на яе твары памякчэлі, ашчэраныя зубы сталі ўсмешкай, і калі старая зноўку зірнула на котку, позірк быў ужо вясёлы ды прыязны.

«Ну што ты, котачка, ці ў лесе заблукала, ці проста так у госці завітала? Пачастуйся, калі хочаш, мо галодная?» — і наліла котцы са збаночка ў місачку малака. Котка здзівілася, але малачком пачаставалася. Малако як малако, нават смачнае. Стала котка да ведзьмы лашчыцца, а тая і рада: песціць яе, хваліць ды песенькі напявае. Па душы было котцы такое стаўленне, забралася яна на печку ды замураць. А ведзьма ўвесь дзень то зёлкі перабірае, то ў кацёл у печцы нечага падкідае, то па гаспадарцы завіхаецца, то падрамаць ляжа. Ажно пад вечар пайшла зноў з кошыкам у лес расліны збіраць. І доўга яе не было, нават ужо пугач апоўначы пракрычаў. Ды васьмь чутна звонку хаты, як расступіліся хмызы і са злоснай хрыплай лаянкі загатавалася на двары ведзьма. Крычала-крычала ды, не заходзячы ў хату, кінула свой поўны кошык і загрымела дзвярыма адрыны.

Глядзіць у акно котка ды толькі дзівіцца: ведзьма цягне з адрыны мятлу, накідае торбу праз плячо, мармыча словы закліяць — і раптам на мятле ўздымаецца ў паветра, робіць кола над хатаю ды знікае ў чорным небе.

Такіх дзівосаў котка шчэ не бачыла, але вырашыла пачакаць, што будзе раніцай. Чакала-чакала, ды і задрамала на акенцы. І васьмь чуе скрозь сон ды срэбраны звон, як верхавіны ялін захісталіся, зашумелі.

Глядзіць: на двор на мятле апусцілася ведзьма, зірнула ў неба, дзе ўжо хутка дзень пачне, ды паспяшалася кудысьці за хату, толькі мятлу ў адрыну закінула. Няма з таго боку на сцяне вокнаў, а толькі чуе котка: загрымела нешта, заскрыгатала, застукала: ці то камень па жалезе, ці то жалеза па камені. У хаце добра і ўтульна, але котцы ўсё адно стала неспакойна, бо не магла яна разгадаць, у чым таямніца ведзьміна. А тая, як скончыла за хатаю калаціць, вяртаецца на ганак, рычыць, адчыняе дзверы... і стаіць, прыслухоўваецца. Котка прытаілася, баіцца нават варухнуцца.

вышыні пабаялася. Колькі ляцелі яны — не падлічыць, а толькі пачула котка, што палёт стаў запавольвацца, аднекуль запахла нівай і хатамі і быццам паветра стала крыху цяплейшае. Выглядае котка з ведзьмінаў торбы і бачыць: яны ўжо зусім над зямлёю ляцяць, а збоку ад іх сапраўды цямнее загуменне ды вясковыя сады. Апусцілася ведзьма на сцэжку, паставіла мятлу каля плота ды паволі стала красціся да вясковых задворкаў. Пакуль старая з мятлю валтузілася, котка вылезла з торбы і саскочыла на зямлю, а цяпер прабіралася следам за ведзьмай, сама чорная, як тая ночка, і таму ў цемры незаўважная.

Крадзецца ведзьма ад хаты да хаты ды да кожнай сценкі вухам прыкладаецца. І ўсё мармыча пад нос: «Спяць, спяць... усё спяць». Нарэшце каля адной хаты спыняецца: «Не спіць!» — і хутчэй да акна. Котка — за ёй. Пад акенцам прытаілася ды бачыць: старая ведзьма нейкім дзівам акно адчыняе і ў пакой заглядае. Пасмейваецца, люляе ды раптам махне рукою — а з рукава іскры паляцелі і ўвесь пакой асвятлілі каляровымі ліхтарамі. А ў пакоі дзіця на ложку ляжыць ды ліхтарамі любуецца. Глядзіць то на іскры, то на ведзьму з недаверам. А ведзьма іншай рукою узмахнула — з рукава матылі ды красачкі паляцелі. Зіхацяць ды быццам вясёлкай пераліваюцца. Дзіця глядзіць і ўсміхаецца. Тут адна красачка вазьмі ды сядзь ведзьме на нос. Дзіця ажно смехам залілося, звонкім, быццам срэбная ручаіна.

А ведзьме толькі таго і патрэбна. Схапіла яна шклянку з торбы, адчыніла яе ды ў пакой працягнула.

І звонкі дзіцячы смех, што толькі-толькі разлятаўся па пакоі, увесь пачаў у тую шклянку збірацца. І чым болей збіраецца, тым цішэй смех дзіцяці. І васьмь малое ўжо зусім не смяецца, а толькі на страшную ведзьму глядзіць. А яна шклянку схавала ды крывымі зубамі ашчэрнула. Ды так гідка, што дзіця адразу ў слёзы. Плача, крычыць ды бацькоў кліча, а ведзьмы ўжо і след знік. Прыходзіць матка да малага ды толькі лае: што крычыш, чаго не спіш, панавыдумляў сабе абы-чаго і плачаш тут, такі-растакі. Акно адчыніў навошта? Не дзіць, а гора.

Уцякае ведзьма па цёмных загуменнях да плота, дзе мятлу пакінула; котка за ёю ледзьве паспявае. Вось старая на мятлу ўскочыла, а котка ззаду кіпцюрамі да мятлы прычэпілася; ведзьма закліяць сказала, яны на мятле ў паветра ўзняліся, а на вёсцы якраз першыя пеўні пракрычалі. Ляціць ведзьма над палямі ды лясамі, а котка з усяе моцы да мятлы прытулілася і ўніз зірнуць баіцца. Ледзь паспелі яны да лясной хаты перад світаннем прыляцець. Саскочыла ведзьма з мятлы ды прыскокам за хату пабегла. А котка, ні жывая ні мёртвая, заглядае: што гаспадыня будзе рабіць? І толькі бачыць: дастае ведзьма са сцяны цагліну, жалезкай сабе дапамагаючы, а замест цагліны шклянку з торбы туды закладае ды адколатым кавалкам той цагліны звонку прыкрывае. Кажэ слова заклёну — і разбіваецца ўнутры сцяны шклянка. І толькі срэбны звон вакол усёй хаты чутны. Як маланка, пабегла котка да адрыны. А ведзьма, парываючы лаянкай, у хату ўвайшла ды сцішылася. А хутка і песню завяла.

Дачакалася котка, пакуль сонца ўстане, і пайшла прэч з таго лесу. І ўсё звянілі ў яе вухах пералівамі скрадзеныя званочки.

ЭКСПЕРЫМЕНТЫ КАШКУРЭВІЧА

Незадоўга да смерці ён наракаў, што беларуская кніжная графіка гіне. І, безумоўна, меў права на такое эмацыянальнае перабольшанне. Арлен Кашкурэвіч згадваў 1960—1980-я гады, калі працавалі Яўген Кулік, Пятро Драчоў, Барыс Забораў, Алена Лось, Таццяна Беразенская, Уладзімір Савіч, Мікола Селяшчук, Уладзімір Славук. Кнігі, якія яны афармлялі, становіліся сапраўднымі шэдэўрамі, і часам такія выданні набывалі не з-за твораў пісьменніка, а як незвычайны мастацкі альбом, дзе сэнс тэксту не іграе вялікай ролі.

Згаданыя графікі былі сапраўднымі рэжысёрамі тых кніг, над якімі працавалі. Тут яны (у адрозненне ад станковага мастацтва, якое больш строга кантралявалася савецкай сістэмай) маглі як заўгодна эксперыментавалі, ісці на смелыя фармальныя пошукі.

Той жа Яўген Кулік займаўся творчым пераасэнсаваннем авангарду 1920-х. Алена Лось свае жывапісныя пошукі ў стылі Гагена і Маціса надзвычай тонка і нечакана «ўпісвала» ў прастору народнага наіўнага дэкаратыўнага мастацтва.

Кашкурэвіч жа быў першы, хто пачаў у нашай кніжнай графіцы мысліць па-рэжысёрску, успрымаць выданне як адно выяўленчае цэлае, дзе мастак набывае не проста роўныя правы з пісьменнікам, а часам нават у творчым двубоі перамагае.

Яго першы поспех — лаканічныя гушавыя ілюстрацыі да рамана Івана Шамякіна «Сэрца на далоні» (1964). Кашкурэвіч не зацікавіўся белетрыстычнай лёгкасцю, серыяльнай дынамікай і меладраматычнай вастрынёй шамякінскай прозы. Перад намі чорна-бела-шэрыя аскетычныя малюнкi як раскадроўкі да чарговага фільма Мікеланджэла Антаніёні, напоўненыя экзістэнцыяльнай журбай.

Калі ў рамана героі не хаваюць сваіх пачуццяў, якія буюць ва ўсёй сваёй рознакаляровасці, калі на кожнай старонцы персанажы Ніягарскім вадаспадам абрушваюць на чытача свой крык, смех, каханне, рэўнасць, то ў Кашкурэвіча кожны чалавек — захаваўшы нейкай таямніцы, чыё маўчанне глушае не меней, чым гэты вадаспад. Кожны тут перажывае невядомую нам трагедыю.

Кашкурэвіч свядома пайшоў супраць свайго аўтара, яму эстэтычна далёкага і на самай справе творча-абыякавага. Але цікава тое, што Іван Пятровіч не пакрыўдзіўся (як гэта выдатна ўмеюць рабіць беларускія пісьменнікі), а напісаў у «ЛіМе» хваласпеўны артыкул пра наравістага творцу, дзе з уласцівай яму пачуццёвай шчодрасцю адзначыў: «...за вельмі малым выключэннем, мае раманы /.../, а таксама зборнікі апавяданняў выходзілі ў нашым Беларускім выдавецтве /.../ далікатна кажучы, на сярэднім мастацка-паліграфічным узроўні /.../. З выходам рамана «Сэрца на далоні» ў выдавецтве «Беларусь» сябры віншуюць мяне: «Нарэшце табе пашанцавала». І гавораць гэта не проста так, з-за ветлівасці. Кніга прыцягвае ўвагу. Нават скептыкі /.../ мусіць прызнаваць, што ўвогуле гэта значна вышэй сярэдняга афарміцельскага ўзроўня нашага выдавецтва». (Іван Шамякін. Мой сааўтар — мастак. // Літаратура і мастацтва. № 64, 11 жніўня 1964 г., аўтарак).

Чаго не хапіла мастаку ў прозе Івана Пятровіча? Бо мы ж ведаем (і пра гэта неаднаразова чыталі ў крытыч-

Ілюстрацыя да паэмы Янкi Купалы «Курган» (1967).

ных артыкулах), што і Кашкурэвіч, і Шамякін аднолькава моцна любілі рух, страсці, гранічнае выяўленне эмоцый. Чаму не атрымалася далейшай супрацы?

Адказ прасты. Шамякін у сваёй аснове — светлы творца, які з галівудскай нязменнасцю заўсёды быў нацэлены на шчаслівы фінал. Трагічнае ў яго раманах і аповесцях — усяго толькі неабходная дэкарацыя, але не змест.

Кашкурэвіч, па ягоных жа словах, не любіў «мармеладу». Ён шукаў пісьменніка з выразным, па-мункаўску балючым гучаннем.

Такім аўтарам для яго стаў Янка Купала.

Праз год пасля працы над «Сэрца на далоні» Арлен Кашкурэвіч стварае шмат у чым рэвалюцыйнае для нашага мастацтва аздабленне да кнігі Янкi Купалы «Тры паэмы» (1965).

Чаму менавіта рэвалюцыйнае? Што тут, на сённяшні час, незвычайнага ў гэтых няхай сабе і шыкоўна выкананых, але, здаецца, дастаткова традыцыйных у сваёй ужо звычайнай вастрыні афортах?

А таму што да Кашкурэвіча НІХТО з беларускіх савецкіх графікаў не выяўляў ТАКУЮ старадаўнюю Беларусь.

Яго працу паводле свайго ўздзеяння і далейшага ўплыву можна параўнаць з тым, што ў гэты ж самы час рабіў у нашай літаратуры Уладзімір Караткевіч.

Аўтар «Каласоў пад сярпом тваім» здзіўляў сучаснікаў, паказаўшы нацыянальна свядомаму, фізічна і духоўна моцную беларускую арыстакратыю.

Кашкурэвіч, па ягоных словах, калі браўся афармляць Янку Купалу, гэта сама задумаў «паказаць Беларусь не як сярмяжную прымітыўную, лапцюжную, што было прынята ў тыя часы, а як рыцарскую, развітую, прыгожую еўрапейскую краіну. Адштурхнуўся ў пошуках вобразаў ад сярэднявечнага мастацтва. Маляваў замкі, прыгожых жанчын і мужных ваяроў. Беларусь — дзяржава еўрапейская, тут кіпелі амаль шэкспіраўскія пачуцці. Мяне адразу абвінавацілі, што я хачу ператварыць купалаўскія паданні ў нешта падобнае да «Віцязя ў тыгровай шкуры». А я проста імкнуўся паглядзець на нашу гісторыю з іншага боку. Асабліва ярка адчуваўся ўплыў заходнееўрапейскага мастацтва ў ілюстрацыях да «Кургана». І таму менавіта яны доўга не прымаліся мастацкім саветам. Падобная гісторыя адбывалася ў той час і з ілюстрацыямі Барыса Заборавы. Затое, калі ўсё ж такі кнігі пабачылі свет, яны былі заўважаны, атрымалі шматлікія дыпламы і сёння яшчэ застаюцца актуальнымі для глядача» (Нагалья Шаранговіч. Мастацтва — гэта місія і самаахвярнасць. // Роднае слова, 2009, № 11).

Так, менавіта Кашкурэвіч быў адным з першых беларускіх кніжных графікаў, хто адышоў ад сацрэалістычнага канона ў паказе Беларусі.

Яго такі выпакутаваны, але ў выніку заслужаны поспех натхніў Яўгена Куліка, Міколу Купаву, Уладзіміра Басалыгу, якія пачынаючы з 1970-х гадоў пачалі выяўляць сваю шляхецка-рыцарскую Беларусь.

Нядзіўна, што экзальтаваны рамантык Караткевіч (з вялікім, дарэчы, пачуццём трагічнага ў сваіх вонкава прыгодніцкіх, дэтэктыўных творах) і герой нашага артыкула неўзабаве сталі творча супрацоўнічаць.

Кашкурэвіч у дзяцінстве любіў раманы Вальтэра Скота, брутальныя п'есы Шэкспіра (хлопчыкам яго захапіў эпізод вырвання вачэй у Глюстэра з «Караля Ліра»). У сваёй востра-імклівай, часам падманліва-спакойнай, а часцей выбуховай, як хвалі акіяну, графіцы марыў перадаць напятае нервы герояў, калі персанажы гатовыя вось-вось сарвацца ў сваю метафарычную бездань (як гэта было ў творах Караткевіча), якія ўжо ляцяць у апраметную (ілюстрацыі да кніг Васіля Быкава, Івана Пташнікава), апынаюцца ў самым што ні на на ёсць пекле (яго шэдэўральная графічная серыя да кнігі Алеся Адамовіча «Карнікі») альбо нейкім дзіўным метафізічным чынам знаходзяцца паміж пеклам і раем, калі ніводная з гэтых умоўных прастор цябе прыняць не хоча і табе наканавана пакута заўсёднага адзіноцтва («Фаўст»).

Кашкурэвіч быў сапраўднай зоркай на кніжна-графічным небасхіле Беларусі. Ён мог сам, па-каралеўску свабодна выбіраць тых аўтараў, з якімі хацеў супрацоўнічаць.

Не баяўся смелых эксперыментаў.

Напрыклад, задоўга яшчэ да працы над «Найвышэйшай песняй Саламонавай» дазваляў сабе адкрыта-эратычныя матывы, калі афармляў у сярэдзіне 1960-х дзіцячыя казкі Андэрсена.

Мог зрабіць для адной з кніг Васіля Быкава («Пайсці і не вярнуцца», 1979) падкрэслена нязручны выцягнуты фармат, каб ні на якую паліцу яна не змагла стаць, і чытач амаль фізічна адчуваў, што ТАКАЯ літаратура павінна займаць асобнае, выключнае месца.

У старасці засмучаўся цынчнаму прагматызму маладых графікаў, дзе вялікае майстэрства замяняе паэзію.

З лёгкай усмешкай узгадваў свае творчыя спрэчкі з Караткевічам і з вялікім замілаваннем (да якога прымешваліся ноткі зайздрасці) казаў пра сваю любімую Ісландыю.

Чаму любімую?

Бо, паводле мастака, «нідзе літаратура не ўплывае так на духоўнае жыццё людзей, як у гэтай краіне. Усе ісландцы ведаюць свае старадаўнія сагі, што зьяўляюцца асновай гістарычнай памяці народа. Кожны трэці ісландзец — паэт» (Арлен Кашкурэвіч. Краіна летуценнікаў і паэтаў. // Мастацтва, 1994, № 3).

У Беларусь і ж, дзе нават лепшыя паэты, калі выступаюць, не ведаюць на памяць сваіх вершаў, знаходзіў усё менш і менш нагодаў для радасці.

Скалечаны бясконцамі перабудовамі і перапланаванымі Мінск успрымаў як страшную, манструазную асобу, якая падпарадкоўвае сваёй волі.

Верыў не ў будучыню, а ў мінулае, асабліва калі яно было атулена біблейскай лагодай, якой прасякнуты яго познія графічныя рэлігійныя лісты.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Перспектыўнае супрацоўніцтва

Магчымасць стварэння беларуска-кітайскага міжвыдавецкага цэнтра — адзін з вынікаў удзелу беларускай дэлегацыі кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў у XXV Пекінскім міжнародным кніжным кірмашы, які праходзіў напрыканцы жніўня.

— Стварэнне ў перспектыве міжнароднага міжвыдавецкага цэнтра і выданне некаторых нашых кніг на кітайскай мове — гэта сведчанне наладжвання цесных узаемаадносін паміж Беларуссю і Кітаем не толькі ў эканамічнай сферы, — заўважыў генеральны дырэктар ААТ «Белкніга» Аляксандр Вашкевіч. — Мы сур'ёзна працуем, каб у наступных годзе выдаць беларуска-кітайскі слоўнік, якога, дарэчы, няма да гэтага часу. У рамках праекта «Адзін пояс, адзін шлях» кітайскі бок імкнецца глыбока вывучаць у першую чаргу эканамічныя працэсы ў гэтых краінах праз культуралагічныя і нацыянальныя аспекты. Таму з іх боку паступіла просьба, каб наша выдавецтва прапанавала ім некалькі знакавых выданняў, якія б расказвалі пра беларускую культуру, літаратуру, традыцыі, звычаі і г.д. А ў нас выдаюцца і будуць выдавацца кнігі пра кітайскую культуру.

Напрыклад, выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» стварыла на рускай і кітайскай мове навукова-папулярнае выданне «Jeely. Пажаданні шчасця» пра першыя крокі сумеснага беларуска-кітайскага завода па вытворчачі легкавых аўтамабіляў. Акрамя беларуска-кітайскага слоўніка, плануецца і стварэнне раз-

моўнікаў. — Беларуская дэлегацыя, кіраўніком якой з'яўляўся намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі, была прадстаўлена вельмі шырока. Праграма атрымалася даволі насычаная, асабліва калі ўлічыць, што ўдзел узялі экспаненты амаль са ста краін свету, — адзначыў дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алесь

Бадак. — Падчас выстаўкі была створана асацыяцыя «16 плюс 1», у якую ўвайшлі 16 краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы і Кітай. Мы прысутнічалі пакуль у якасці назіральнікаў, але сам факт стварэння і фармат правядзення гэтага форуму вельмі цікавы. Думаю, што з часам мы, магчыма, прыоймем гэты вопыт для Беларусі.

Галоўная мэта форуму — наладжванне актыўных узаемасувязей у сферы кнігавыдавецтва, стварэнне больш цесных кантактаў паміж краінамі.

Дзеля гэтага беларуская «Мастацкая літаратура» падпісала з выдавецтвам замежных моў Кітая дамову аб стварэнні 5 кніг серыі «Канцэптuallyныя пытанні кітайскай культуры». У сваю чаргу, кітайскі бок выйшаў з прапановай, каб пры гэтым беларускім выдавецтве стварыць кітайскую рэдакцыю, якая б адказвала за беларуска-кітайскія праекты. Гэта не новая форма супрацоўніцтва для Кітая, нешта падобнае ўжо ёсць у Польшчы і Балгарыі. Беларусь мае магчымасць стаць трэцяй краінай, дзе развіваецца такі тып супрацоўніцтва. Адзначаецца, што кітайскі бок плануе выдаць беларускія народныя казкі на кітайскай мове.

— «Белкніга» засяродзілася на некалькіх момантах. Адбылося падпісанне кантрактаў паміж кітайскай карпарацыяй па імпарце і экспарце кнігі і нашым прадпрыемствам аб пастаўцы кніжнай прадукцыі з Пекіна ў Беларусь. Гэта кнігі на кітайскай мове аб Кітаі вачыма кітайскіх аўтараў, — адзначыў Аляксандр Вашкевіч. — 11 верасня мы плануем адкрыць так званыя «Паліцы кітайскіх кніг» — маленькі кітайскі кніжны адзел. Таксама мы наведвалі кампанію HUAWEI, дзе з яе прадстаўнікамі абмяркоўвалі пытанне магчымасці нашага прадпрыемства — абнаўленне праграмнага прадукту для ўліку тавараруху і мадэрнізацыю кніжных крам з выкарыстаннем тэхналогіі «Разумнага дома».

Яўгенія ШЫЦЬКА

КВЕТКІ «БЕЛАВЕЖЫ»

Жаночая паэзія «Белавежы», літаратурнага аб'яднання беларускіх пісьменнікаў Польшчы, якое сёлага адзначае сямідзесяцігоддзе, на жаль, вельмі мала вядома беларускаму чытачу. А гэта не адзін дзясятка адметных талентаў. Прапаную чытачам «ЛіМа» сустрэчу з творамі белавежанак, якія сабралі прыгожы букет кветкавых вобразаў.

Адзін з самых распаўсюджаных у жаночай паэзіі «Белавежы» фларыстычных вобразаў — сад. Акультураная жывая прырода, створаная чалавекам па вобразе і падабенстве да тае, якую падараваў чалавеку Творца, становіцца не проста месцам адпачынку, сустрэч, спатканняў, не толькі спажыткам для цела, частавання каштоўнай садавінай, але і прытулкам чалавечай душы, уласцівых ёй памкненняў, мараў. Праз фларыстычныя матывы ў паэзіі Марылі Базылюк адлюстраваны матывы маладосці, што прамінула, вобраз вішнёвага вясновага саду як сімвал хуткаплыннай вясны, якая застаецца ў памяці назаўсёды:

*У вертыкалях
маіх зрэнак
сад вішнёвы.*

Чыстая белая квецень узносіць, душэўны зрок геранізвернутыданябеснакрасыісветласці. Адсутнасць знакаў прыпынку і радковыя пераносы спрыяюць эфекту нечаканасці. Паэтычная фраза — трохрадковык — самадастатковая, шмат гаворыць чытачу, сэнсава завершаная. Але да яе далучаецца наступны радок — «працвіў нябачна», — і сэнс цалкам змяняецца, нечакана, бо геранію хвалюе згадка пра развітанне-аддзітанне. У вершы, што поруч, на наступнай старонцы і ўспрымаецца як працяг тэмы, гаворыцца ўжо не пра рамантычнае захапленне вясновым росквітам, а пра магутны подых восені, што фарбуе дрэвы колерамі аддзітання, яшчэ яркімі, агністымі, але ў гэтым полымі наканава на не жыць, а згарэць. Гэта ўжо не проста развітанне, а паміранне. Матывы смутку, бо адыход красы няўхільны, змяняе трагічны — прадчуванне смерці:

*жаўцізною насытаны
чырвона
барвова
тонкай імглою спавіты дзень
малебен асенні
лістоў пад нагамі
засмучаны сонца прамень
развітання
памінкі на квецістым траўні.*

Кальцавая кампазіцыя верша (у фінале тая ж вяснова квецень) нараджае матывы заўсёднага вяртання ў сваё, прамінулае, даўно аддзілае (бо яно жыве ў памяці) і шырэі — матывы спрадвечнага адраджэння ў свеце прыроды і ў жыцці наогул.

Марылі Базылюк, далікатнай, незвычайна прыгожай жанчыне, маці чатырох дзетак, было толькі трыццаць шэсць, калі яна пакінула гэты свет. Але яе слова не страцілася, яно вярнулася ў літаратурны кантэкст новаю кнігаю з пашчотнай назвай «Марылька», што выйшла дзякуючы тым, хто яе памятае. Вярнулася, як заўсёды, пакуль жыве памяць. Будуць вяртацца яе шчымыя, прарочыя радкі:

*Ізноў вясна курасленамі
белымі
сардэчна цалуе
маё вяртанне
кветкі альхоўнікаў
у глыбіні сэрца
як слёзы маці
цвітуць
папрокам*

У вершы «Асенні сум» Алены Анішэўскай (пайшла з жыцця ў 2013 г.) вобраз саду зусім іншы. Бачыць яго вясеньскаю парой, калі ўзгадавана чаканая колісь садавіна, нікому зараз не патрэбна. Таму і сумуе сад, сумуе стары, нямоглы гаспадар:

*Сумуе асенні садок:
— Так доўга чакаць вясны!
Галлё пад цяжарам пладоў
звісае да самай зямлі.*

Жывучы ў гарадскім асяроддзі, Алена Анішэўская ніколі не губляла здольнасці захапляцца прыроднай красой. Асабліва падбалася ёй вясна, час зялёнага росквіту — прыход святла і любові. Згадаем верш «Пасля дажджу», дзе выказаны матывы захаплення прыроднаю красою, падараванаю людзям звыш, што выклікае жаданне раздзяліць радасць ад далучанасці да гэтага дасканаллага свету хараства з кімсьці блізім:

*Праішоў вясновы дождж —
зямля сапрэла...
А на галінках бэзу
алмазная раса.
Ліловаю алею іду я
і дзякую Тварцу:
такая тут краса!*

Міра Лукша.

Вобраз саду, дзе кветкі вызначаюць час, што выяўляецца праз росквіт і аддзітанне кветак, у вершы Галіны Тварановіч:

*Пялёсткавых завей
жаданая нязменнасць —
ахоўніца маіх шляхоў...
Услед духмянае акацыі
адводарыць язмін,
цнатліва дружбай
з шыпынай колкаю
спалучаны заўсёдна...*

У апошняй страфе створаны велічны вобраз саду, што сімвалізуе чалавечы, жаночы лёс. Лірычная геранія разумее, прымае заўсёды імклівы рух, але не пакідае яе жаданне прыпыніць час, каб і пара пялёсткавых завей, і плоднае поўні сталіся нязменнымі. Як заклінанне гучыць мудрая падказка, у якой умова шчасця, спаўнення запаветных надзей:

*Над завяззю пладоў
у чалавечым садзе —
жаданая нязменнасць,
ласкавай будзь — ты
не пярэч сабе самой —
зарука спраўджаных надзей.*

Сад у вершы «Губляе ў смутку лісце сад» выступае не проста дэкарацыяй смутку, што пасяліўся ў душы гераніі. Ён і сам пакутуе. Бо развітваецца з цяплом: наперадзе зімовы холад:

*Губляе ў смутку лісце сад,
Кальіша рэзка вецер голле.
У ростані глухой мая туга
Зрастаецца з твайёй тугою.*

Але ўсяму свой час пад гэтым небам. І ўсё ў прыродзе заўсёды вяртаецца, рухаецца па коле. У колавароце-вяртанні гучыць ратавальная нота, надзея на новую сустрэчу:

*У час губляе лісце сад.
Рыхтуюцца карэнне і ствалы
Да стрэчы новае пары.*

І ўжо ростань не глухая, не пазбаўленая слова і чуцця, а звонкая, бо адчуваецца цяпло роднае душы:

*У час губляе лісце сад.
Па звонкай ростані мая душа
З роднаю зрастаецца душою.*

Аздабляючы лірычны сюжэт тым жа радком, паэтка змяняе толькі адно слова: рэзка на ветла, тым самым цалкам змяняючы настрой, успрыманне твора. Душа лірычнай гераніі злагоджваецца, напаўняецца пашчотай і святлом: «Кальіша ветла вецер голле».

Сад, што паўстае ў вершы Міры Лукшы, створаны праз пакаленне, рукамі дзеда. Цэлая галерэя вобразаў продкаў, што пакідалі на гэтай зямлі свае сляды-пазнакі, праходзіць у памяці гераніі. Усе яны сышлі. А сад застаўся сведкай мінулага, вартаўніком нікому не патрэбных скарбаў. Яшчэ жывы, ды ўжо адчувае непазбежнае, наканавае:

*І блекла кожны год цвітуць нарцыс,
лілея пахкая, цюльпан і ружа.
Старэе сад у одуме ў атачэнні сліў.*

Гэты одум-роздум балючы. Адказы на пытанне, чаму набытак працы ранейшых пакаленняў адкінуты, зразумелыя. Найперш гэта сыход з прыроднага асяроддзя ў больш зручнае, камфортнае, урбаністычнае існаванне. Для чалавека гэта набытак, але не толькі: пазбаўленне памяці, адрачэнне ад роднага, што вядзе да непазбежных, балючых стратаў.

*Забуду сад і я,
і сад мяне забудзе.
Пакіну сад і я,
і сум сабе пакіне сад.*

У фінале паэтка малюе карціну смерці дагледжанае колісь чалавекам сядзібы. «Насельнікі» пакінутай сядзібы ўспрымаюцца як жывыя істоты, што перажываюць вялікі, смяротны боль:

*Калі падступіць пушча пад паркан,
груша слязою захлынецца,
антонаўка ўдарыцца ў зямлю,
кроў выступіць, як сок на камені,
і пусціць парасткі парог
дома ў абдымках дрэў.*

Сад у вершы Жэні Мартынюк адводзіць у мінулае, ва ўсеабдымны вясновы росквіт. Паэтка спрабуе перадаць нястрыманую маладую прагу жыць і красаваць, радасць светлага пачуцця:

*Вясна, вясна... ваколіца п'яе!
У белі сад, нібыта маладуха.*

Марыля Базылюк.

Сэрца жанчыны перапоўнена полымем кахання, што знішчае, спапяляе часавыя межы. Нават і тыя, якія не дадзена чалавеку перакрочыць:

*Ап'янелыя ад квецені чаромхі,
Усё бяжым, васкрослыя, на нашае
спатканне...*

Галоўны фларыстычны вобраз у паэзіі Жэні Мартынюк — белы гарлачык. Лірычная геранія паўстае рамантычнай мастачкай, што малюе не проста каляровымі фарбамі, але марай, мрояй, летуценнем:

*На маім малюнку
нябесны блакіт
і хмары, поўныя марай.*

Белы гарлачык — сімвал чысціні, гармоніі. Час ягоны, як кожнае кветкі, вызначаны, кароткі. Зродзеная сэрцам, бы з блізім сябрам, задумвае з ім, сваім белым гарлачыкам, вандроўку ў будучыню, у новы дзень:

*Выцвіцеш маем,
мой белы гарлачык,
і разам увойдзем
у новы наш дзень.*

Мастацкія практыкі

Алена РУСАКЕВІЧ

ФАНТАСТЫКА Ў СУЧАСНЫМ МАСТАЦТВЕ БЕЛАРУСІ

У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь праходзіць выстаўка «Ізраільнае ў сучасным беларускім мастацтве», дзе прадстаўлены творы з музейнай калекцыі НЦСМ РБ. Экспазіцыя складаецца з работ знакамітых сучасных беларускіх аўтараў. Арганізатары прапануюць пазнаёміцца з фантастычным светам, які адлюстроўваюць у сваіх творах айчынныя мастакі. На выстаўцы прадстаўлены жывапіс, графіка і скульптура, у якіх візуалізуюцца самыя нетрывіяльныя вобразы, што ўзнікаюць у галаве творчай асобы, пераказваюцца або пераасэнсоўваюцца сюжэты з беларускага народнага фальклору, хрысціянскай і антычнай міфалогіі.

Нягледзячы на вузкую тэматычную накіраванасць, выстаўка дае магчымасць пазнаёміцца з цэлым пластом сучаснага мастацтва Беларусі. Прадстаўлены творы аўтараў, творчасць якіх фарміруе сучаснае культурнае асяроддзе і мае ролю своеасаблівага камертона, які ўплывае на развіццё мастацтва ў краіне.

У эксплікацыі да выстаўкі гаворыцца пра фантастыку ў візуальным мастацтве як пра нацыянальны брэнд. Сапраўды, практычна на любой выстаўцы твораў беларускіх аўтараў канца ХХ — пачатку ХХІ стагоддзя можна сустрэць розныя сімвалы, знакі і сюжэты, якія адсылаюць да старажытнай міфалогіі і фальклору. З аднаго боку, стварэнне нацыянальнага брэнда ў мастацтве — гэта плюс. Але з іншага — гэта фарміруе зацыкленасць аўтараў на некаторых выяўленчых сродках.

Даволі часта глядач, які прыходзіць на выстаўку сучаснага беларускага мастацтва, сярод шматлікіх домавікоў, вавілонскіх вежаў і ладзей толькі зрэдку можа сустрэць творы, якія размаўляюць з ім новай мастацкай мовай. У такіх відах сучаснага мастацтва Беларусі, як жывапіс, графіка і скульптура, развіццё аўтарскай канцэпцыі нярэдка замыкаецца на адных і тых жа персанажах, аб'ектах і метафарах. Натуральна, існуе мноства ўніверсальных ісцін, якія будуць папулярныя ва ўсе часы. Аднак сучасны свет дыктуе новыя тэмы і сюжэты, і трэба адзначыць, што многія аўтары звяртаюцца ў сваёй творчасці да іх адлюстравання. Але, на жаль, спосабы выкладання ідэі часта застаюцца такімі ж, як і сорак гадоў назад. Папулярнасць этнічных матываў у мастацтве канца ХХ стагоддзя было апраўдана сацыяльна-палітычнымі фактарамі. Зразумела, не трэба забываць пра персанажаў з нацыянальнага фальклору. Але чаму б маладым мастакам пераасэнсоўваць не толькі класічныя для беларускага мастацтва сюжэты, але і формы іх выкладання?

У выніку атрымліваецца: як пра нацыянальны брэнд сёння можна гаварыць не пра фантастыку, а пра метады, якімі многія аўтары ўжо якое дзесяцігоддзе карыстаюцца ў сваёй творчасці. Аднастайнасць і беднасць мастацкіх сродкаў могуць прывесці да абясцэнвання гэтых твораў. Бо за сценамі выставачнай залы, якую наведвае публіка, аб'яднаная любоўю да такіх сюжэтаў, падобныя творы рызыкуюць застацца нецікавымі. І варта ўлічваць той факт, што гэта не толькі пытанне актуалізацыі і папулярнасці сучаснага мастацтва Беларусі. Гэта яшчэ і пытанне вызначэння статусу такіх відаў мастацтва, як жывапіс, графіка і скульптура, у сучасным творчым асяроддзі краіны.

Легенда не таго часу

Лёс і мары Ізраіля Басава ў карцінах і фотаздымках

Складанасці ў жыцці — досвед ці выпрабаванне? Наколькі яны дапамагаюць нам стаць мацнейшымі і колькі змяняюць нас? Асоба мастака Ізраіля Басава даказвае, што ніякія складанасці не могуць адштурхнуць ад прафесіі сапраўды апантанага і ўлюбёнага ў сваю справу чалавека. Гэта пацвярджае рэтраспектыўная выстаўка аўтара «Прамудрасць збудавала сабе дом...», прымеркаваная да 100-годдзя з дня нараджэння майстра, што працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. Яна не проста раскрывае Ізраіля Басава як легендарнага мастака, але і ўражвае маштабам фантазіі аўтара, арыгінальнасцю яго падыходу да кожнай дэталі.

Гэта трэцяя персанальная выстаўка мастака. Пры жыцці Ізраіль Басаў вымушана вёў закрыты лад жыцця: яго задатка прагрэсіўныя творы не паказвалі шырокай публіцы. Бывалі выпадкі, калі на зборных выстаўках творы майстра адварочвалі да сцяны, калі паглядзець экспазіцыю заходзілі важныя людзі. Тым не менш майстар не пераставаў пісаць. І стварыў свой непаўторны стыль. 111 палотнаў — жывапіс і графіка — увайшлі ў экспазіцыю. Поўны збор Ізраіля Басава налічвае каля тысячы палотнаў. Для рэтраспектывы сабралі работы з розных фондаў, у тым ліку Нацыянальнага мастацкага, Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка, Беларускага саюза мастакоў і дзяржархіва.

— Мастацтва Басава яшчэ пры жыцці выклікала шмат спрэчак. Нягледзячы на сяброўства ў Саюзе мастакоў БССР, майстар доўгія гады быў асуджаны на творчую адзіноту, — тлумачыць куратар выстаўкі Кацярына Ізафатава. — Фармальна смеласць яго жывапісу, вызваленне ад сацыяльнай дыдактыкі сацрэалізму абумовілі яго вельмі складаны выставачны лёс і адсутнасць персанальных выставак. І толькі пасля смерці мастака прыйшло прызнанне яго адным з таленавітых і яркіх майстроў беларускага мастацтва дваццаціга стагоддзя.

Ва ўсіх творах на выстаўцы Ізраіля Басава праглядаецца ўстойлівы сімвал духоўнага ладу — дом. Звычайны блочны дом у Ізраіля Басава спараджае мноства асацыяцый. Гэта храм, палац, цэнтр свету і космас. Дамы мастака могуць быць розныя: вялікія і яркія. Яны займаюць цэнтральнае становішча і сыходзяць углыб кампазіцыі. Яны поўныя значных сэнсаў, у іх злучылася сакральнае і прафанае, штодзённае і велічнае. Для мастака дом — гэта не толькі функцыя, гэта сакральная прастора і філасофія жыцця.

— Выстаўка рэтраспектыўная і пабудаваная па храналагічным прынцыпе, пачынаючы з ранніх эцюдаў і эскізаў, — расказвае куратар выстаўкі Кацярына Ізафатава. — Дамы тапаграфічна пазнаюцца ў ранні перыяд творчасці: вы бачыце тут мінскія ўскраіны, і цэнтр горада, і рог вуліц Кірава і Леніна. Пачынаючы з другой паловы 1960-х, яны ўсё менш нагадваюць канкрэтныя будынкі. Другая зала прысвечана чалавеку, які ў Басава з'яўляецца адной з галоўных вобразных дамінант. Але зноў-такі мы не знойдзем канкрэтных персанажаў, за выключэннем тых момантаў, калі ён малюе блізкія яму людзей, напрыклад, партрэты жонкі. У асноўным гэта зборныя вобразы.

Ізраіль Басаў нарадзіўся ў Мсціслаўлі. Яго вялікая мара была маляваць вялікі горад. Мара здзейснілася. Пераехаўшы ў Мінск на вуліцу Чырвонаармейскую, ён пачаў маляваць усё, што адбывалася вакол. Майстру падабалася

выходзіць з дому і шукаць у вокнах дамоў цікавыя сюжэты. Сын аўтара Мацвей Басаў успамінае, як нават у моцныя маразы бацька не мог сябе стрымаць і ўсё ж так адпраўляўся ў любімае падарожжа па вулачках горада, каб адшукаць цікавыя вобразы. Мастак імкнуўся захаваць на карцінах рытмы горада — шумнага, з перспектывамі і ліхтарамі. І ціхага — з маленькімі старадаўнімі вулачкамі. Бывала, што вяртаўся ні з чым: не змог адшукаць натхненне. Але кожны дзень сітуацыя паўтаралася: зноў браў з сабой эцюднік і выходзіў у горад. Самымі любімымі месцамі, якія пісаў Ізраіль Басаў, былі Свіслач, парк імя Максіма Горкага і Няміга.

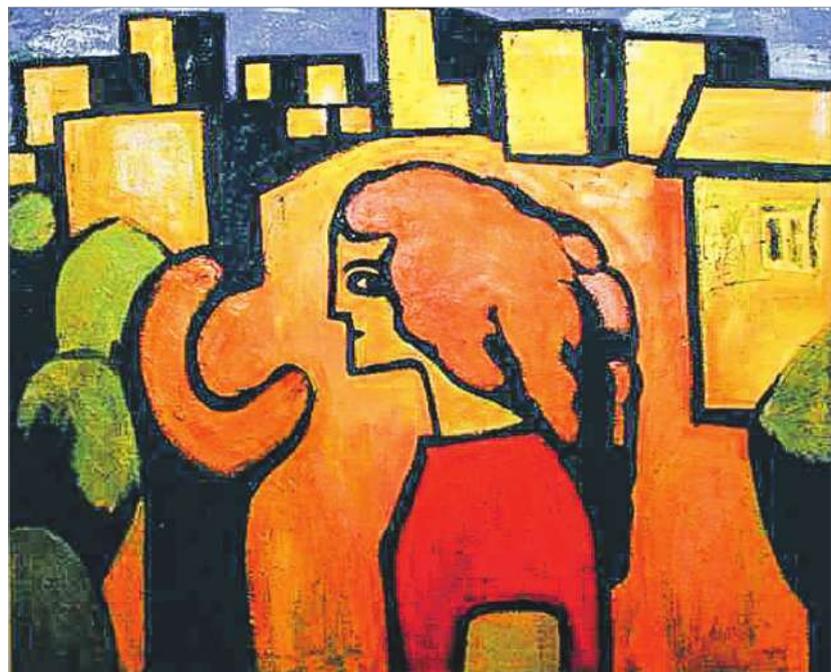
Майстар шмат эксперыментаваў з адценнямі. Лічыў, што каляровая гармонія, як у Марка Роткі, не менш важная, чым кампазіцыя і ідэя. Палотны Басава не мінімалістычныя, наадварот, вялікія і вельмі фактурныя. Фарбаў творца не шкадаваў. У канцы жыцця мастак перайшоў на больш плоскія і лаканічныя вобразы. Пазнейшыя работы — пачатку 1990-х — зусім іншыя. Творца стаў фантазіраваць на тэму горада, дзе яго герой не можа знайсці сабе месца, губляецца ў геаметрыі дахаў і сцен.

На жаль, той час, у якім жыў Ізраіль Басаў, не прымаў яго творчасць. Яго абвінавачвалі ў фармалізме і касмапалітызме. Нават хацелі выключыць з Мінскага мастацкага вучылішча. Сын мастака падкрэслівае, што бацька ўвогуле ніколі не разумеў, што такое касмапалітызм. Ён не разумеў палітыкі і жыў мастацтвам. І гэта ўсім казалася чудам. Давучыцца Ізраілю Басаву дазволілі, але да ўдзелу ў выстаўках не дапу скалі: камісія Саюза мастакоў карціны адхіляла. Творчасць Ізраіля Басава глядачы маглі ацэньваць толькі на рэдкіх калектыўных выстаўках, якія чудам не праходзілі цензуру. Аднойчы з Літвы прыйшоў ліст з просьбай паказаць у іх Ізраіля Басава. Але мастаку пра гэта ніхто не сказаў. Потым, на 50-годдзе, паабяцалі зрабіць выстаўку. Праўда, зрабіць яе хацелі закрытай, не для шырокай публікі. Майстар адмовіўся.

Ізраіль Басаў адметны тым, што ў час афіцыйнай эстэтыкі сацрэалізму, дыдактыкі і пафасу займаўся тым, чым хацеў, захоўваў вернасць уласнай творчай пазіцыі, блізкай да авангарду. У Басава заставаўся шэраг пэўных сюжэтаў, матываў і жанраў, у коле якіх ён знаходзіўся на працягу многіх дзесяцігоддзяў. Зразумела, змяняліся колеравыя гамы, прадметныя, прасторавыя суадносіны, але любоў і захапленне мастацтвам засталіся вечныя.

Выстаўка пабудавана такім чынам, што дае аб'ёмнае ўяўленне пра жыццё і творчасць мастака. Жывапісныя і графічныя работы дапаўняе разгорнутая інфармацыйная зона, якая ўключае фатаграфіі і дакументы, відэанарыс, падрыхтаваны Міжнародным спадарожніковым тэлеканалом «Беларусь 24». Публічная праграма ў межах выстаўкі ўключае экскурсію ад куратара і інтэрактыўную праграму «Аранжавы дом» для дзяцей малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту.

Вікторыя АСКЕРА

АДКРЫТАСЦЬ, ЕДНАСЦЬ, ДЫЯЛОГ

ТЭАРТ: лепшыя спектаклі Беларусі і замежжа

Сёлета VIII Міжнародны форум тэатральнага мастацтва «ТЭАРТ» сабраў калектывы з Беларусі, Паўднёвай Карэі, Францыі, Фінляндыі, В'етнама, Літвы, Латвіі, Польшчы, Бельгіі і Расіі. Аматыры форуму ўжо добра засвоілі традыцыйнае падзяленне на секцыі: лепшыя беларускія спектаклі чакаюць у шоукейсе *Belarus Open*, дасягненні сучаснага тэатральнага мастацтва іншых краін пакажуць у межах міжнароднай праграмы, а «Школа ТЭАРТа» традыцыйна дапамагае тэатралам наладжваць камунікацыі і займацца ўзаемаадукацыяй. Гэтым разам паглядзець спектаклі форуму можна з 20 верасня па 16 кастрычніка.

ТЭАРТ: АКТЫЎНАЕ

VIII Міжнародны форум тэатральнага мастацтва «ТЭАРТ» пройдзе пад слоганам «Разгерметызаваны». Гэты тэрмін найлепш пасуе канцэпцыі «ТЭАРТа»: ва ўсе гады свайго існавання фестываль імкнуўся разбураць межы — не толькі паміж краінамі, але і ўнутраныя размежаванні паміж беларускімі тэатрамі. Форум — гэта пляцоўка для ўзаемадзеяння, магчымасць далучыцца як да сусветнага тэатральнага руху, так і да айчынных, убачыць дасягненні калег і паказаць уласныя набыткі. Разгерметызаваны запланаваны па ўсіх напрамках, у тым ліку і на шляху «тэатр — глядач».

Для адкрыцця прафесійнай заслони дзейнічае адукацыйная платформа «Школа ТЭАРТа». Яна ладзіць сустрэчы для людзей, якія цікавяцца тэатрам, арганізуе дыялог паміж экспертамі і гледачамі, уздымае надзённыя пытанні. Арганізатары сцвярджаюць, што ў 2018 годзе акцэнт праекта — на пераадоленні нацыянальных, моўных, культурных і сацыяльных межаў. «Школа ТЭАРТа» нездарма абрала ў якасці дэвіза словы «Чуць. Бачыць. Казаць»: тут пануе спрыяльнае для самарэалізацыі асяроддзе, якое можа не толькі падштурхнуць прыходзіць на спектаклі ў якасці гледача, але і абудзіць жаданне выказацца на правах паўнаважнага ўдзельніка імпрэзы. Натуральна, пачынаць працу ў гэтым кірунку трэба як мага раней. Напэўна, менавіта таму ў фокусе «Школы ТЭАРТа» гэтым разам — моладзь: палова мерапрыемстваў скіравана на падлеткаў. Вучыць школьнікаў будучы ў межах праекта «У» майстэрні. Дзетскія творчыя майстэрні ад Галерэі сучаснага мастацтва «У», дзе над развіццём майстэрняў працуюць Сафія Садоўская, Вольга Мжэльская, Ірына Лукашэнка і мастак *Vazinato*. Майстар-клас па цэнявым тэатры правядзе актрыса і рэжысёр, тэатральны педагог (рыхтавала воркшопы ў розных гарадах Беларусі і Польшчы), былы кіраўнік тэатра ценяў «Светильник» Алена Штык. Яе адукацыйная праграма — гэта ценявы тэатр для дзяцей па матывах казак пра беларускіх мастакоў XX стагоддзя. Па выніках майстар-класаў удзельнікі курса прыдумваюць і падрыхтоўваюць уласны спектакль. Для старэйшых школьнікаў запланаваны інтэнсіўныя сучасныя танцы (5 заняткаў па 4 гадзіны) ад актрысы і галоўнага харэографа Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра, заснавальніца *SKVO'S DANCE COMPANY* Вольгі Скварцовай, чые работы з'яўляюцца як на сцэне тэатра, так і на незалежных культурных пляцоўках Мінска.

Для дарослых аматыраў тэатра прапануюць сустрэчу з беларускім драматургам і сцэнарыстам Паўлам Пракко і калектывам спектакля «Тры сястры» (Расія). Сустрэча «Пракко аб Пракко. Дыялогі», якая ладзіцца ў будынку «ОК16», пазнаёміць усіх ахвотных з беларускім драматургам, што ўздымае вострыя пытанні, дасць магчымасць убачыць развіццё тэатра з пункту гледжання чалавека, чые п'есы ставяцца ў тэатрах паставецкай прасторы і Заходняй Еўропы, перакладаюцца на замежныя мовы, адзначаюцца тэатральнымі крытыкамі з розных краін. Новыя тэатральныя павевы прадставіць і творчая група спектакля «Тры сястры». Расійскі калектыв раскажа пра магчымасці стварэння спектакляў у безбар'ерным асяроддзі, універсальнасці мовы пастановак і сваёй інтэрпрэтацыі класічнага чэхаўскага сюжэта.

ТЭАРТ: НАЦЫЯНАЛЬНАЕ

Найбуйнейшы тэатральны форум краіны адкрываецца шоукейсам *Belarus Open*. Шоукейс мае на ўвазе некалькі дзён паказаць лепшыя нацыянальныя тэатральныя набыткі мінулага сезона. Сёлета *Belarus Open* складаецца з 10 айчынных спектакляў, якія пакажуць гледачам з 20 па 24 верасня. Дзясятка лепшых фарміравалася тэатральным крытыкам, куратарам праграмы Людмілай Грамыка: яна разгледзела 35 заявак ад тэатральных калектываў з усёй краіны. У выніку атрымалася гарманічнае спалучэнне работ яркіх маладых рэжысёраў (Дзмітрыя Багаслаўскага, Яўгена Карняга, Аляксандра Марчанкі, Юры Дзівакова, Аляксандра Янушкевіча) і прызнаных прафесіяналаў рэжысёрскай справы — Мікалая Пінігіна, Аляксея Ляляўскага, Саўлюса Варнаса, Аляксандра Козака.

Спектаклем адкрыцця *Belarus Open* абралі запамінальную пастаноўку галоўнага рэжысёра Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Мікалая Пінігіна «Рэвізор», прэм'ера якой стала сапраўднай тэатральнай падзеяй студзеня. Сярод адметнасцей спектакля — тэкст п'есы Мікалая Гогаля, перакладзены на «трасянку» (аўтар перакладу — Марыя Пушкіна), нетыповае месца дзеяння (беларускі раённы цэнтр 70 — 80-х гадоў), а таксама зорны склад з лепшых артыстаў Купалаўскага (сярод іх — заслужаная артыстка Беларусі Зоя Белавосцік, любімец публікі Павел Харланчук і нядаўні юбіляр народны артыст Беларусі Віктар Манаеў). За пастаноўкай бессмяротнага рамана Мікалая Гогаля — шэдэўр айчыннага Песняра: 21 верасня на мінскай сцэне выступіць Брэсцкі тэатр лялек са спектаклем «Новая зямля» паводле паэмы Якуба Коласа (рэжысёр Аляксандр Янушкевіч). Гэта не адзіная ляльная пастаноўка праграмы: Беларускі дзяржаўны тэатр лялек і лаўрэат Нацыянальнай тэатральнай прэміі рэжысёр Аляксей Ляляўскі прадставіць класічны спектакль Бертольта Брэхта «*Mann ist mann*», прэм'ера якога адбылася роўна год назад.

Прыедзе ў Мінск і новая пастаноўка літоўскага рэжысёра Саўлюса Варнаса з Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра. У жанры мнаспектакля: п'есу драматурга Івана Вырыпаева «Ліпень» увасобяць актрыса Юлія Ладзік (тэкст) і Аляксандр Арцём'еў (ударныя). Артыстам давядзецца добра папрацаваць: тых гледачоў, якія памятаюць папярэдні мнаспектакль Саўлюса Варнаса «Смех у цемры» (па рамана Уладзіміра Набокава «Камера-абскура») і выключную аддачу акцёра Івана Труса, здзівіць будзе цяжка. Гэты жанр і ў Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы — з аўтарскім мнаспектаклем «Дарожка мая», створаным па матэрыялах беларускага фальклору (пастаноўка Аляксандра Козака), выступіць лідар этна-трыа «Троіца» Іван Кірчук.

У адзін дзень, 22 верасня, пакажуць адразу дзве абраныя для ўдзелу ў форуме работы рэжысёра Яўгена Карняга — «Сёстры Граі» (Мінскі абласны тэатр лялек «Батлейка») і «Бетон» (Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі). Кожны са спектакляў па-свойму ўнікальны і ў той жа час вылучаецца адмысловым творчым почыркам Яўгена Карняга. Абедзве работы не маюць слоў і адштурхоўваюцца ад міфаў Старажытнай Грэцыі. «Сёстры Граі» абралі гераямі трох старажытнагрэчаскіх багінь Фаркід, якія слепа вяршаць чалавечы лёс; «Бетон» падаецца з пазіцыі міфа пра Арфея і Эўрыдыку: тут рэжысёр звяртаецца да экзістэнцыяльнай адзіноты сучаснага чалавека, дзе бетон — гэта і фон, і метафара, і бяздушны персанаж дзеі. 22 верасня можна ўбачыць і спектакль Дзмітрыя Багаслаўскага «Чалавек з Падольска» (Беларускі дзяржаўны маладзёжны тэатр), створаны па п'есе-лаўрэаце Расійскай нацыянальнай тэатральнай прэміі «Залатая Маска» ў катэгорыі «Лепшая праца драматурга».

Апошнія два спектаклі беларускай праграмы — незалежныя праекты ад Цэнтра візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «АРТ Карпарэйшн» па творах маладога беларускага драматурга Андрэя Іванова. Спектакль «3 вучылішча» (аднайменная п'еса была намінаваная на «Залатую Маску» ў катэгорыі «Лепшая праца драматурга»), дзе перакрываюцца лёсы людзей з розных

сацыяльных пластоў, пастаўлены рэжысёрам Аляксандрам Марчанкам. «Крыжовыпаходдзяцей» увасобіў на сцэне экстравагантны рэжысёр Юра Дзівакоў. У спектаклі рэальная сярэднявечная гісторыя дзіцячага крыжовага паходу пераўтвараецца ў інфернальны аповед, дзе разбураюцца ўсе глядацкія чаканні і кананічныя ўяўленні, а драматычны сюжэт спалучаецца з чорным гумарам і эксцэнтрычнай сцэнаграфіяй.

ТЭАРТ: БЕЗБАР'ЕРНАЕ

Краіны — ўдзельніцы міжнароднай праграмы прывезлі ў Мінск 9 па-свойму адметных і цікавых тэатральных пастановак. Першай сярод замежных спектакляў будзе сучасная адаптацыя п'есы Бертольта Брэхта «Вяселле» ад літоўскага рэжысёра Оскара Каршуноваса, які прывязджае на «ТЭАРТ» ужо пяты раз. «Вяселле» мае цікавую адметнасць: у залежнасці ад горада, які прымае пастаноўку, мяняюцца культурныя акцэнтны дзеі. Прыкладам, у Пецярбургу гучалі песні ДДТ і жарты пра развадныя масты. Цікава даведацца, як бачыць беларускую культурную прастору Оскар Каршуновас.

Новую інтэрпрэтацыю чэхаўскай п'есы «Тры сястры» прывязе ў Мінск расійскі рэжысёр Цімафей Кулябін (Новасібірскі дзяржаўны акадэмічны драматычны тэатр «Чырвоны факел»). Беларускі глядач добра прымае спектаклі Кулябіна: летась квітка на яго пастаноўку «Іванаў» вельмі хутка разабралі. Спектакль, які рэжысёр пакажа сёлета, вылучаецца сярод іншых сваёй мовай: яго героі размаўляюць пры дапамозе жэстаў, а сцэнічная прастора замест слоў артыстаў поўніцца гукімі наваколля.

Адразу двума спектаклямі прадстаўлена на форуме Фінляндыя. Нацыянальны тэатр Фінляндыі і знакаміты рэжысёр Крысціян Смедс, лаўрэат найбуйнейшага тэатральнага прэміі «Еўропа — тэатру», прадэманструюць пастаноўку «Проста кіназдымкі» з вядучымі акцёрамі Венгрыі і Эстоніі — Анамарыяй Ланг і Юханам Ульфскам. Дзякуючы сумеснай працы тэатраў «Клокрыкецэ-цэрн» (Хельсінкі, Фінляндыя) і «На вуліцы Гертрудэс» (Рыга, Латвія) гледачы ўбачаць музычнае мак'юментары «Тры мушкетёры. На ўсход ад Вены» аб прыгодах трох мушкетёраў Атоса, Партоса і Араміса, якія прагнуліся ў Вене XXI стагоддзя.

Для прыхільнікаў танцаў праграма «ТЭАРТа» падрыхтавала адразу тры харэаграфічныя спектаклі. Два з іх належаць Польскаму тэатру танца (горад Познань): «*CZTERDZIEŚCI (40)*» ад найвядомейшага нарвежскага харэографа, рэжысёра і Сябра гільдыі пісьменнікаў Нарвегіі Джо Стрэмгена і заснаваную на традыцыйных рытуалах пастаральную пастаноўку «Жніво» (рэжысёр Ігар Гашкоўскі, харэаграфія Іваны Пасіньскай). Своеасаблівай экзотыкай стане для беларусаў выступленне паўднёвакарэйскага тэатра сучаснага танца «Мадэрн Тэйбл» (Сеул). Спектакль «Даркнес Пумба» распавядзе пра лёс вандроўных музыкаў з элементамі традыцыйнага карэйскага танца, наблізіць да далёкай ад Беларусі культуры Паўднёвай Карэі.

Напрыканцы Міжнароднай праграмы — спектаклі — ўдзельнікі Авіньёнскага тэатральнага фестывалю. Бельгійскі рэжысёр Ан-Сесіль Вандалем прапануе гледачам палітычны трылер «Арктыка» (Дас Фройляйн Компані, Нацыянальны тэатр Бельгіі і Нацыянальны тэатр Адэон (Парыж, Францыя)), сюжэт якога пераносіць аўдыторыю ў 2025 год, дзе ў Паўночным Ледавітым акіяне дзесьці паміж Грэнландыяй і Даніяй дрэйфуюць шасцёра пасажыраў. Спектакль «Сайгон» (рэжысёр Караліна Гуіела Нгуен) ад Тэатральнай кампаніі «Лез ОМ3 Апроксіматыф» пазнаёміць наведвальнікаў з паняццем «замежны в'етнамец», а таксама адлюструе рэжысёрскі погляд на жыццё в'етнамскіх эмігрантаў у Францыі. 16 кастрычніка ў культурным інкубатары «ОК16» усе ўдзельнікі форуму збяруцца на закрыццё фестывалю «ТЭАРТ. Разгерметызаваны», каб абмеркаваць паказаныя спектаклі.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Сцэна са спектакля «Даркнес Пумба».

КіноАскап

Рэчаіснасць
супярэчнасцяў,

альбо Недазвольная свабода герояў нашумелага фільма «Хрусталь»

• На базе кінастудыі *Dovlatov Film* у Віцебску плануюць стварыць музей кіно. Згодна з канцэпцыяй, экспазіцыя будзе заснаваная на сюжэтах легендарных сусветных фільмаў: у музеі збіраюцца аформіць звыш 20 лакацый, якія прадставяць легендарныя кінастужкі. Нягледзячы на статычнасць экспанатаў, яны будуць у «дыялогу» з гасцямі музея: у якасці здымачных зон, прадстаўнікоў цікавых сюжэтаў ды проста як успаміны пра дэталі любімых стужак. Дарэчы, у планах *Dovlatov Film* — не толькі стварэнне музея, але і здымка поўнаметражнага мастацкага фільма «Амбідэкстр» паводле аповесці Уладзіслава Савіна, а таксама арганізацыя кінашколы, дзе плануюць рыхтаваць спецыялістаў у сферы кінавытворчасці.

• У фінале аднаго з самых прэстыжных фестываляў у сферы карпаратыўнага і тэлевізійнага кіно *The Cannes Corporate Media & TV Awards* — беларуская стужка «Гонка кантынентаў!» Карпаратыўны фільм пра знакамітыя беларускія «БелАЗы», зняты новасібірскай кінакампаніяй, трапіў у шорт-ліст рэкламных конкурсных работ фестывалю ў Канах. Карціна змагаецца за перамогу ў намінацыях «Галоўны карпаратыўны фільм» і «Унутраныя камунікацыі», а ацэньваць вартасць стужкі будзе журы, у склад якога ўвайшлі лаўрэаты «Оскара» ды «Эмі». У «Гонцы кантынентаў» беларускія «БелАЗы» паказваюць сваю моц у розных кліматычных умовах, а гледачы разам з тэхнікай адпраўляюцца ў падарожжы ў Кузбас, Кемерава ды Кейптаўн.

• У Беларусі здымаецца міні-серыял па вядомым цыкле фэн-тэзі-кніг «Вядзьмар» польскага пісьменніка Анджэя Сапкоўскага. На творах Сапкоўскага ўжо базуецца аднайменная камп'ютарная гульня, а тэлеканал *Netflix* будзе здымаць высокабюджэтны серыял па гэтых жа кнігах. У Беларусі ж стварае сваю анімацыйную версію знакамітага «Ведзьмара» Дзмітрый Дабудык, па словах якога першую серыю можна будзе ўбачыць ужо ў снежні.

• Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь абвясціла конкурс на стварэнне статуэткі для пераможцаў «Нацыянальнай кінапрэміі Беларусі». Удзельнічаць у конкурсе могуць прафесійныя мастакі, дызайнеры, скульптары ці асобы, якія маюць досвед распрацоўкі эскізных праектаў дзяржаўна-гарод. Выкананне мадэлі статуэткі павінна ў лаканічнай форме прадстаўляць абагульнены вобраз беларускага кінамастацтва. Заяўкі на ўдзел у конкурсе будуць разглядацца да 5 кастрычніка.

• У краіне працягваюцца паказы праекта *TheatreHD*. Восенню аматараў якасных пастановак ды фільмаў чакае шэраг выдатных карцін пра вялікіх мастакоў. У верасні можна ўбачыць стужкі пра творчасць Анры Маціса, Сальвадора Далі, Поля Сезана і Мікеланджэла. Што датычыцца тэатральных пастановак, то ў Мінск вяртаюцца легенды тэатра «Камеды Франсэз». Тэатралаў чакаюць на паказах «Рамэ і Джульеты», «Коткі на распаленым даху», «Трубадура», «Гамлета» ды іншых неўміручых пастановак.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Калі хочаш падкрэсліць песімістычнасць становішча — надзялі сваю гісторыю цудоўнай марай. Пакуль героі культурнай карціны «Салам, Бамбей!» жабруюць на вуліцы, гэтыя самыя вуліцы абвешаны плакатамі казачных балівудскіх мрояў. Пакуль гераіня ўжо паўсюль нашумелага фільма «Хрусталь» пра беларускія 90-я сутыкаецца з абмежаваннямі непрывабнага акружэння, у яе галаве зіхаціць мара аб свабоднай Амерыцы. Работа рэжысёра Дар'і Жук, знятая ў капрадукцыі Беларусі, Расіі, Германіі і ЗША, амаль вылучаная ад Беларусі на «Оскар», выклікала які-ніякі ажыятаж у беларускай прасторы. 29 жніўня «Хрусталь» выйшаў у пракат і прымусіў гледачоў ацэньваць дакладнасць адлюстравання эпохі, таму што больш ім нічога рабіць не засталася.

Звычайна параўнанне экраннага свету з рэальным недарэчна: хутчэй за ўсё, ніхто ніколі не пакажа 90-я такімі, якімі яны з'яўляюцца для вас, затое выбудуе іх такім чынам, каб у рамках аднаго твора, праз сваіх герояў, сфарміраваць цэльнае выказванне. Ці атрымалася гэта ў выпадку з «Хрусталём» — вялікае пытанне, сама карціна колькі-небудзь лагічнага мэсэджу не прапанавала, асцярожнічала, недаціснула, зсупярэчыла. Але што сапраўды ў фільме ёсць — гэта якраз безнадзейнае жаданне паказаць эпоху. Прынамсі, карціна прымусіла публіку ўспомніць пра сваё заканчэнне стагоддзя і неяк яго прааналізаваць.

Карацей, галоўная гераіня Эвеліна Сарока жыве ў непрывабнай, для яе несвабоднай, хоць і незалежнай, Беларусі і марыць аб Амерыцы. Яна носіць яркую вопратку, прышывае на яе лэйблы вядомых брэндаў, дыджэіць у начным клубе з хлопцам-наркаманам, не выкарыстоўвае дыплом юрыста, добра гаворыць па-англійску, цягае ў маці грошы, падае заяўку на візу ў Амерыку, марыць трапіць у сталіцу хаус-музыкі Чыкага.

Жыццё да яе не вельмі добра звыклае, таму замест Злучаных Штатаў яна з Мінска пакуль што трапляе ў Хрустальны — тэлефон адной з кватэр пасёлка яна «выпадкава» напісала ў анкеце на візу, і ў консульстве паабяцалі патэлефанаваць па гэтым нумары.

Як і чакалася, па абкатанай драматургічнай схеме суровая рэчаіснасць скідае галоўную гераіню з неба на зямлю, а выдатная мара паказвае крыўдную неадпаведнасць рэальнасці ўяўнай Амерыцы. Менавіта ўяўнай — імкненне Велі ў Злучаныя Штаты больш паходзіць на неадчэпную ідэю, чым на ўзважанае жаданне дарослага чалавека. Аднак пакуль яна ёсць, горыч ад парадоксаў беларускіх 90-х адчуваецца больш моцна. Рэжысёр здымае фільм па сцэнары, сама драматургія якога закліканая ўзмацніць эфект расчаравання рэчаіснасцю, але ў такой спецыфічнай літасцівай манеры, дзе «эмацыянальная рэтуш» згладжвае вострыя вуглы і не дае гледачу канчаткова страціць надзею. (Камедыйныя сцэны, насычаны матэрыяльны свет, адносна прамае эмоцый катастрофічна супакойваюць гледача.)

Уласна, гэта не адзіная супярэчнасць карціны. «Хрусталь» відавочна хоча расказаць пра беларускія 90-я, перадаць эпоху і прагу свабоды, паказаць іх матэрыяльнае напаўненне і адсылкі да сённяшняга дня — гэтым фільм, у рэшце рэшт, і прыцягвае публіку міжнародных фестываляў і правакуе дыскусіі. У той жа час, пакуль эпоха тут шмат у чым абмяжоўваецца намінальнымі рэчамі, дух 90-х не перадаецца ні рэйвамі, ні сляпым жаданнем ад іх — беларускіх — збегчы, а ўсе гэтыя целарухі не складваюцца ў цэльнае і зразумелае пасланне, больш лагічным будзе ўспрымаць у карціне асабістую драму. Драму чалавека, які загарэўся марай, але аказаўся груба зрынутым рэальным светам, што ў прынтцыпе магло адбыцца ў любых лакацыях. Так, фокус на 90-х губляць вельмі крыўдна, відавочна, яны не месцяцца ў функцыю толькі фону або рандомнага антуражу, да таго ж з'яўляюцца галоўнай фішкай фестывальнага фільма, у нейкім сэнсе, і прычынай яго поспеху. Але так атрымліваецца, што гісторыя рэзкага сталення тут аказваецца больш маналітнай і сувымернай з дамаганнямі карціны, чым прэтэнзія на глабальныя катэгорыі.

Трэба адзначыць, 90-я тут усё ж не праходзяць міма — да іх разгадка прапануецца ключ, не толькі хрустальны лебедзь з хрустальнага завода, постсаветкія інтэр'еры і характэрнае выселле. Але і тыповыя персанажы, матывацыі і схемы паводзін. Усё гэта прапануе нейкі вобраз ментальнасці — гаспадарлівых у сваіх вузкіх светах жанчын і безыніцыятыўных мужчын. Навакольны свет навучыў іх прыстасоўвацца, але не прапанаваў выразнага разумення, што такое «добра» і што такое «дрэнна». Таму, што б нас ні ўразіла ў фільме, мы разумеем: у логіцы адлюстраваных часу і прасторы ўсё нармальна. Адпаведна і персанажы тут не прывабныя, вядома, але і не дрэнныя. Яны сфарміраваны неспаспяховым маральным асяроддзем, але самі яго фарміруюць. Замкнёнае кола.

У гэты час Веля татальна выракаецца навакольнага свету: унутраная перакананасць у тым, што Беларусь моцна саступае Амерыцы, дзе можна «казаць, як ты хочаш» і жыць у асобным ад бацькоў пакоі, прымушае яе знаходзіцца ў канфлікце з усім, што навакол. У гэтай краіне ў яе няма аўтарытэтаў, павагі да старэйшых, у тым ліку да маці, сапраўдных пачуццяў (здаецца, з хлопцам у гераіні карыстальніцкія ад-

носны), тым больш патрыятызму. Яна не адчувае віны за свае паводзіны, скрадзеныя грошы, эгаізм. Яна ўвогуле ў маральным вакууме. Гэта нават наводзіць на думку, што Веля ўжо недазвольна свабодная (персанажы фільма ў цэлым па-збаўлены многіх абмежаванняў), а значыць, мара аб Амерыцы ў статусе неадчэпнай ідэі толькі пацвярджаецца.

Гэтая свабода (ці, на думку гераіні, несвабода) прыводзіць нас да дзіўнага фіналу і чарговай супярэчнасці «Хрустала»: у той час, як па сэнсе Веля перажывае абсалютны правад, яна з'язджае ў

поўным надзей аўтобусе да невядомай і сонечнай будучыні.

На гэта можна паглядзець як на знак: фільм поўны супярэчнасцяў таксама, як і 90-я. З іх свабодай і несвабодай адначасова, галечай і магчымасцямі казачна «наварыцца», неўладкаванасцю, але надзей на будучыню.

Але што сапраўды варта ўвагі ў «Хрустале» — гэта заяўка на паказ менталітэту праз камедыйныя, карыкатурныя альбо непрыемныя сцэны, трагедыя чалавека, што ўсвядоміў якасць навакольнага свету, і сувязь 90-х — тых, якімі яны тут паказаныя — з сённяшнім часам. Натуральна, дзесяцігоддзе пасля распаду Саветаў Саюза з'яўляецца для сённяшніх беларусаў вызначальным перыядам, і калі карціна Дар'і Жук не прадстаўляе выразную пра іх канцэпцыю, яна прынамсі становіцца нагодай звязаць іх з 2018-м самастойна.

Ірэна КАЦЯЛОВІЧ

Кадр з фільма «Хрусталь».

Кадр з фільма «Хрусталь».

ПРЭМ'ЕРА

(у чаканні новай музыкі)

І паўнатвары Месяц магам
з пытаннем ціснецца ў дзверы:
«Ці будуць новыя прэм'еры?»
Р. Тармола

Прэм'еры не будзе, ну і халера з ім!

Няхай задуманае ляжыць у шуфлядзе. Да пары.

Ну, не свеціць сёння ідэя-зорка. Ну, што зробіш, калі туман, калі задуха такая, што спавівае млявасцю рукі, ногі, мозг. Крэмній як элемент знік. Выпарыўся. Выкрасаць агонь энтузіязму няма з чаго. Жыццё спархнела, паточанае шашалем безнадзейнасці. Інерцыя супраціўлення сышла вадасцёкам. Слабы вецер горне долу. Цела жыцця, якое некалі выхвалялася цягавітасцю і спрытнасцю, разамлела, размякла і пачало распадацца ў паветры з рэзкім пахам балігалову. Натхняцца, іскрыцца стала недасяжнай раскошай. Трэба эканоміць: не спрачацца, не змагацца, не пераконваць, не чапаць, не чытаць, не глядзець.

Агульная задаволенасць жыццём вісіць на фасадзе.

Рамантызм, дадзены ў спадчыну, ледзьве цымее там, дзе некалі нарадзіўся, — у ціхім Завоссі. Гераізм залёг на паліцы архіваў, стаіўся між крохкімі старонкамі фаліян-таў. Часткова збег за мяжу ў мэтах самазахавання.

«Радасць існавання» штучна падтрымліваецца ўлі-ваннем адмысловай скравіцы яднання, спяваннем гімнаў пад фанэграму з субцітрамі, а таксама знешнімі падзеямі, якія нябачная правіца раскладвае пасьянсам, мяняе месцамі, ствараючы ўражанне разнастайнасці.

Цела прызвычалася ўпрыгожваць сябе штучным бляскам рытуальных, купленых на чужыя грошы, слёз па бязвінна расстраляных і з пэўным намаганнем змыкала галасавыя звязкі на «харавых палях»: выдаваць непадобную радасць прыйшло з модай на рэстараннае меню ў турмах. Восень на тых «палях» выла ветрам, здзімала капелюшы, выядала вочы дажджом і адчайна рыдала ад душэўнага, а не спеўнага фальшу. Фальшу ніхто не чуў, усе глядзелі на руку дырыжора. Пазітыўная дынаміка дасягненняў прыходзіла ў захапленне ад самай сябе і спраўна барабаніла гарохам справаздач.

Калі з печы рэальнасці не выскокваюць гарачыя аладкі магчымасцяў, а нядэшлы энтузіязм сабакам з Гурскага кідаецца на пераадольванне матэрыі, твор, каліграфічна запісаны і сабраны ў партытуру, трэба адкласці. Значыць, для яго прыйдзе іншы час. Лепшы. А пакуль... Пакуль замысліць свой свет, бесперапынна перамяшваць цеста новай рэальнасці, штодзённа падкідваць дровы ў печ і таўчы шкло...

Існаванне закрытае, гатовых чарцяжоў няма. План малюецца проста на зямлі. Выйсці можна, але без права вяртання. Здзіўлення не будзе, як не бывае яго ў снах. Сны... Сны пакуль жажлівыя. Трэба прачынацца.

РАДАСЦЬ АБУДЖЭННЯ

Птушыныя канцэрты на тэму раніцы. Драбната падзей ападкамі жнівёньскіх яблыкаў. Выспавядальныя маналогі начных канцэпцый.

Здрыганулася лісце: пыхнула, прыляцела птушачка. Прысела, маўчыць. Зрэдку хвосцікам уздрыгне. Сядзіць. Па птушыным часе дык доўга. Раптам падлятае такая самая. Прымашчываецца побач. Дзюбкамі разам туды, сюды. Агледзеліся, пераглянуліся. Яшчэ раз агледзеліся. На імгненне застылі і — шуганулі. Імкліва ўзняліся і паляцелі. Гэта што, таемныя спатканні ў прызначаным месцы?.. Ці — «нідзе на зямлі няма весялейшага жыцця, чым у ліцвінскіх вёсках і засценках. Столькі там рада-сці, любасці, бязмежнага чалавечага шчасця» паводле А. Міцкевіча?

Лёгкай птушкай — гэта калі а пятай раніцы ўстаеш з ложка раней, чым прачынаешся, і не ведаеш, што зараз толькі а пятай...

...калі ногі хутка і плынна пераносяць цябе на кухню і пакінуты з вечага посуд не дакора, а мажлівасць спалучыць мыццё талерак з цікаўным назіраннем за суседскім катом, што пасвіцца на зялёнай траве з пераможна задраным хвостом-ветразем

...калі, пакінутая ўчора недапісаная партытура «праг-на чакае» цябе і адкрываецца якраз на тым самым мес-цы, адкуль сёння мусіш пачаць новы віток музычнай думкі

...калі радасць усміхаецца за тваімі плячыма і ледзь паспявае за табой, а твая ўсмешка завісае, расцягнутая, у паветры

...калі метрапалітэнаўскую густую пlynь перашко-даў абыходзіш мяккай вадой

...калі лёгка і шпарка хада не стамляе, а нагадвае перападлетны стан...

...калі непажаданую сустрэчу апырэджае шалёны вецер і, захінаючыся ім, унікаеш непрыемнае вітанне

Пра што новы твор?

Дык пра Вечнае Вяртанне. Пра тое, пра што і Мілан Кундэра: «...ідэя вечнага вяртання азначае перспекты-ву...»

Пианічнае цеста ляцела цераз места...

...села на рыначку ў зялёным барвіначку. Мы тое цеста злавілі, каравай зрабілі...

Музыка абураецца заставацца цестам. Супраціўляецца дасканаліцца ў абсалюце.

Спадарожнікі новага — баязлівасць няўпэўненага пачаткоўца. Наперадзе — пустэча, на якой трэба ўзвесці горад з ліхтарамі радасці, вуліцамі-сумненнямі, плош-чамі-спадзяваннямі.

Узвесці музычны мост і ўзысці на яго. Назіраць за ўвасабленнем. Не забытацца ў павуцінны ілюзій і рас-ставіць акцэнт там, дзе былі здагадкі.

Сабраць імгненні палыновай ночы. Задуху бясконцых маналогаў-вуліц адхіліць, адсунуць азярынамі спакою і лагоды. Замкнёныя на сабе, яны абараняюць роздум і цішу. Але куды знікаюць?

Бег да плошчы. Збег на плошчы. Там — сустрэча. Там вецер прадзімае срэбную флейту перад пачаткам гучан-ня. Небяспека, трывога, безабароннасць.

Сповідзь у творчасці не забараняецца. Яна не-спазбежная. Што пакладзе кампазітар у алтарны кошык прэм'ернага рытуалу? Абярэ нялёгкаю ролю галоўнага героя або незайздросную другасную ролю ці стане часткай агульнага пейзажу?

Самаіронія? Эпатаж? Інтэлектуальны здзек? Аван-гардовыя творы — не з катэгорыі задавальнення. Але займальна сачыць за гульнёй. Экспрэсіўныя вольнасці некалі прывялі А. Шонберга да пошукаў новай формы. Множнасць стыляў — да дэманстрацыі шызафрэніч-най няздольнасці выказаць сваё «я» (Т. Адорна пра І. Стравінскага). Шкала напружання кампазітарскага сумлення — да татальнай адсутнасці ўвагі. Дзе той, для каго музыка — галоўная магчымасць сказаць сваё сло-ва пра існуючую рэальнасць, яе складанасць і бязлітас-насць?

Каб на нашым караваі ўсе птушачкі, што з раю, на наш каравай прыляталі, райскія песенькі спявалі...

Новая музыка — своеасаблівае прадчуванне будуча-га. Адзін з магчымых яго варыянтаў. Лёгкае незавер-шанасць і няпэўнасць у статусе прывілеі. Стварэнне не закончылася. Яно працягнецца, калі будзе гучаць. Яно абудзіць тонкія ваганні паміж далячынню і блізкасцю, набліжэннем і аддаленнем. Раздзярэ палатно гучання і злучыць яго. Завострыць дэталі. Уразіць яркай, асля-пляльнай кульмінацыяй. Не парушыць цішыні бяскон-цасці.

ЧАКАННЕ

Ідэі высыяваюць напружанымі раніцамі, хуткачеч-нымі днямі, стомленымі вечарамі. Вечары, дні, рані-цы складваюцца шчытным стосам, зліпаюцца спінамі, цвярдзеюць, спрэсоўваюцца ў маналіт, паўстаюць тры-валым п'едэсталам для лёгкага ўзнясення падзеі. Б'ецца птушкай ненароджаная музыка: *Скарына ў Кракаве... Скарына ў Падуі... Скарына ў Вільні...*

Вострая патрэба ў каштоўнасцях вымагае іх з'яўленне — як Багдановічавы васількі ў жыцце. Растуць самі па сабе. Як творцы. Дастаткова сонца, зямлі, дажджу. Не бяды, што не заўважаюць. Адважнасць васілька на стварэнне красы дзеля спажытку сведчыць сама за сябе. «Тут зям-ля такая», — падкажа паданне.

Скарына ў Кракаве... Скарына ў Падуі... Скарына ў Вільні...

Эмацыянальнае задавальненне, абачліва загорнутае ў інтэлектуальнае, — нараджэнне музыкі. Некалі Ігар Стравінскі, спалучыўшы гукі вялікага барабана і цым-балаў, адкрыў «новую карціну свету». Усмешка дня маэстра. З той усмешкай вандраваў у мінулае, гуляўся з музычнымі стылямі, расхінаў заслону часу і зазіраў у чэрава эпохаў. Джаванні Пергалезі, Джезуальда дзі Ве-ноза — гэта як паразмаўляць. Як параіцца. Як згуляць партыю ў шахматы. Узьць сучаснасць за руку ды апы-нуцца ў невядомым сюжэце.

Скарына ў Кракаве... Скарына ў Падуі... Скарына ў Вільні...

Музыка, выпрабаваная часам, не выклікае спрэ-чак. Выдаецца за эталон. З тымі ж, хто жыве ў га-рызантальным адначасці можна спрачацца, адмаўляць, грэбаваць, ігнараваць, цкаваць.

Скарына ў Кракаве... Скарына ў Падуі... Скарына ў Вільні...

Маршан перамог Баха, бо музыка Маршана зразуме-лая, лёгка і не ўцягвае ў задумненасць. Шматгалосым кантрапунктам чуў той жа самы свет Баха. Яго і запісаў. Сучаснікі праплывалі міма. У трансавую нерухомаць траплялі прыхаджане, але дзівосаў аргана зразумець не

На сваёй струне

Ларыса СІМАКОВІЧ,
кампазітар

маглі. Страсалі ачмурэнне і беглі дадому. Там іх чакаў смажаны гусак — лепшы сродак ад ўпадання ў транс.

Скарына ў Кракаве... Скарына ў Падуі... Скарына ў Вільні...

Соцыум замірае ў чаканні прэм'еры, але бунтуе, калі парушаюцца звыклыя заканамернасці. Ва ўмовах су-цэльнага панавання італьянскай оперы Моцарт ства-рыў нацыянальны оперны жанр і выклікаў варожасць да сябе.

Скарына ў Кракаве... Скарына ў Падуі... Скарына ў Вільні...

Лямант Рыхарда Вагнера, засмучанага татальным не-разуменнем сваёй тэатралогіі — «нават немец не здоль-ны цалкам ацаніць з'яўленне гэтага твору!», — не быў пачуты.

Скарына ў Кракаве... Скарына ў Падуі... Скарына ў Вільні...

Оперны хіт «Травіята» на прэм'еры праваліўся. «Кар-мэн» — шлягер на ўсе часы — перажыў прэм'ерны пра-вал.

«Я стаю перад выбарам: ці я інструментую мае творы ў разліку на звыш слабы і састарэлы склад аркестра, ці я ні ў чым сабе не адмаўляю, бяру ўсё, што мне трэба, і рызыкаю. З прычыны маіх надмерных патрабаванняў мяне паўсюль сустрэнуць варожа і не будуць выкон-ваць», — Густаў Малер, ліставанне.

Скарына ў Кракаве... Скарына ў Падуі... Скарына ў Вільні...

Досвед першай спробы мінімалізму — прэм'ера сты-лю! — маскоўскага кампазітара вугорскага паходжання Шандара Калаша надоўга застаўся неапазнаным ма-стацкім аб'ектам.

Скарына ў Кракаве... Скарына ў Падуі... Скарына ў Вільні...

Я знайшоў гняздо для пакалечанай ластаўкі
(З. Бядуля)

Трэба быць гатовым да непрызнання.

Трэба не пагадзіцца з Міцкевічавым «спрадвеку ў ду-хоўнай і бачнай айчыне ніхто і нішто ў адзіноце не гіне» і дараваць яму створаны рамантызм. Трэба быць гато-вым да таго, што самаму ўдалому твору (а ён звычайна і самы любімы — ранішняя раса не паспела высахнуць!) наканава на тулянне па пакутах: «...бітая дарожачка, травяная сцэжачка...»

Не ўсе чуюць і не кожны разумее.

Незнішчальная вера ў неабходнасць існавання ў сваёй культуры застаецца неаспрэчным фактам. Прыкметы — ахвярнасць і адсутнасць спадзявання хоць на якую-небудзь зваротную сувязь. Канфуцыянскі імператры родным пошчакам выбівае рыфму: чалавек заўсёды са-мотны. Знак адзіноты — подпіс аўтара.

«Напэўна, існавала нейкая неабходнасць, якая вы-клікала да жыцця тое, што мы называем музыкай. Што за неабходнасць? Нешта выказаць, выявіць тое, што толькі гукамі і выкажаш?» — задаваўся пытаннем А. Вэберн.

Напэўна.

Напэўна, гэта была перамога, бессаромна і бяз-літасна прыпозненая часам. Прыпозненая настолькі, што вабнасць яе знікаявала і ўжо не ўтрымлі-вала ні адчування радасці, ні ўзлёту. Перамога прыйшла ціхай сіратой. Прытулілася ціха да вушака, узняла вочы на свайго гаспадара і пасвяціла яму з глыбіні сваіх вачэй тужлівым снегападам сноў, шэрым туманам восеньскіх раніц і такім неабдымным спачуваннем, што вымусіла адварнуцца, узяць пустыя ведры ды пайсці да калодзе-жа набраць вады... Тута не раскалуштвала сябе. Раны вылізаў сабака-час. За хімерамі ганяўся нехта іншы.

Прэм'ера адбудзецца. У недасяжным касмічным вы-мярэнні.

Каб сонца захінуць, вушэй асліных мала, сказаў класік і меў рацыю. Сонцаў будзе некалькі. Афіша фестываль-ным сцягам будзе ўздымацца да неба, гарэць і палым-нець абвесткай, маніфеставаць набліжэнне падзеі. Імёны. Знаёмыя і незнаёмыя. Сонцы. Няўтомнай флей-тай будзе біцца трывога.

Выкананы твор — здзяйсненне твора. Праява моцнай волі. Здабытак. Маніфест. Спосаб жыць і дыхаць.

Завершанасць прыйдзе з апошнім акордам прэм'еры. У застылай «фасфарыцыднай» паўзе між апошнім гу-кам і апладысментамі мадэльнаеўскай анёл з сур'езным тварам блісе шчаслівым промнем: «Я знайшоў гняздо для пакалечанай ластаўкі»...

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

ХОЙНІКІ

Хваінка, хвойка, хваёвы гай, хвойнік... Нешта нагадвае? Так! Горад ёсць такі — Хойнікі, што ў Гомельскай вобласці. Невядома, па якой прычыне, аднак сёння літары «в» у назве няма. Магчыма, вы будзеце здзіўленыя, але ў пачатку XVI стагоддзя на гэтым месцы існавала вёска Хвойнікі, якая ўваходзіла ў склад Брагінскай воласці Кіеўскага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага. Цяпер ужо цяжка сказаць, чаму назва паселішча з цягам часу скарацілася на адну літару. Ды і ці ў гонар гэтага дрэва вёска пачала насіць такую назву?

Дакладна вядома, што гэтымі тутэйшымі валодалі шляхецкія роды Любецкіх, Бжазоўскіх, Вішнявецкіх ды Прозараў. З 1546 года Хойнікі ўжо мястэчка, якое хутка развівалася і пашырала гандлёвыя сувязі з суседзямі. Паўстала задача ўзвесці абарончыя збудаванні для аховы. На пачатку XVII стагоддзя Вішнявецкія пачалі будаваць на невысокім узвышшы на беразе рэчкі Квэсі драўляны замак — абарончую цытадэль, акружаную глыбокім ровам з вадой. У новым Хойніцкім замку мелася ўязная вежа з варотамі, да якіх з мястэчка, па дамбе праз пад'ёмны мост, вяла дарога. У двары замка мясціліся гаспадарчыя пабудовы, майстэрні па вырабе зброі, пякарня, жыллё. Драўляны абаронца неаднаразова аднаўляўся і рамантаваўся пасля шматлікіх войнаў. Канчаткова быў знішчаны ў канцы XVIII стагоддзя.

Што яшчэ існавала некалі ў Хойніках? Першы драўляны храм узвялі ў пачатку XVIII стагоддзя, а ў 1763 годзе на месцы струхлелай святыні збудавалі новую.

Адзін з уладальнікаў мястэчка, Кароль Прозар, займаючы пасаду вялікага абознага ВКЛ, пабудаваў непадалёк ад былога замчышча вялізны драўляны палац, у якім меліся архіў, бібліятэка, розныя мастацкія каштоўнасці: пачынаючы карцінамі і заканчваючы калекцыяй зброі і рыцарскіх даспехаў. У свой час Кароль быў вядомы як дзяржаўны і вайсковы дзеяч, ён браў актыўны ўдзел у нацыянальна-вызваленчым

паўстанні ў 1794 годзе пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі. У 1812 годзе ўваходзіў у склад часовага ўраду ВКЛ, створанага па загадзе імператара Напалеона.

Каменны касцёл і капліца-пахавальня Прозараў пасля падаўлення паўстання 1863—1864 гадоў перадалі праваслаўным вернікам. Цяпер толькі старыя здымкі ды пісьмовыя звесткі захавалі былую прыгажосць ды непаўторнасць архітэктурных пабудоў.

Абавязкова трэба згадаць майстроў, якімі здаўна ганарыліся Хойнікі. На дзіва суседнім і замежным гандлярам тут была наладжана вытворчасць розных тканін. Цяжка было адарваць вочы ад вышыванак, выцінанак ды карунак ручной працы. Выраблялі тут і посуд з лыка, бяросты, лазы ды саломы.

Але пойдзем да старадаўняй архітэктурнай каштоўнасці былога мястэчка. У горадзе мяне сустрэла ўязная брама былой сядзібы. Тут нядаўна папрацавалі рэстаўратары, таму яна выглядае адначасова ўрачыста і гасцінна, запрашаючы прайсці ў глыбіню сядзібнага двара.

Адразу здзівіла, што ў дома другі колер — ён меў больш цёплыя адценні. Цяпер жа яго блакітныя сцены ў спалучэнні з цёмнай зелянінай старога парку за домам выглядаюць больш узнёсла і нават рамантычна на фоне шэрага неба.

У 1882 годзе і шматлікія ўладанні Каралю Прозара, і само мястэчка набылі ў маёмасць заможныя купцы. Адзін з іх — Андрэй Аўраамаў — стаў гаспадаром Хойнікаў. І вось на падмурках Прозараўскага палаца, які быў ці то разбураны, ці то спалены падчас французскай кампаніі, новы гаспадар пабудаваў цагляны дом у два паверхі з кутняй вежай, якая ўзнеслася над пабудовай яшчэ на адзін паверх вышэй. Будоўлю, хутчэй за ўсё, завяршылі ў 1912 годзе. Адначасова за палацам, ізноў жа на аснове Прозараўскага парку, быў запланаваны новы парк пейзажнага тыпу.

Падчас майго шпацыру па парку і вакол сядзібнага дома пайшоў дробны дожджык. Горад сцішыўся. Прытуліўшыся адзін да аднаго, заблішчэлі асветленымі вокнамі дамы. Непрыкметна набліжаўся падвечорак, і я паспяшаўся да ўязной брамы, каля якой стаяла мая машына. Мяне чакаў родны дом, у якім я з прыемнасцю запалю святло, вярнуўшыся з далёкай дарогі.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Тасцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друк
06.09.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1304

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 3454
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.